www.nanafghan.com

د لمانځه امامت

قاضي محمد حاکم شریعتي

د کندهار پوهنتون د شرعیاتو پوهنځی

بسم الله الرحمن الرحيم

سريزه:

الحمد الله حبب الصلاته والعبادة للمتقين و حبب قلوبهم لانشفال بعبادة رب العٰلمين والصلاة والسلام على سيدنا و نبينا محمد الذى جعل الصلوٰة عماد الدين وعلى الهِ و اصحابهِ و من دعٰى بدعوةِ الى يوم الدين.

اما بعـــــــــــــــد:

اما بعد: د خداي شکر او ثنا وايم چي ځمکه او اسمان ئي پيداکړي او داسي نظام ئي درولی چي هغه د بشر د فکر د ساحې څخه وتلی دی.

يعني کوم وخت چي انسان ته فکر پيدا شي چي آيا ددې مخلوقاتو مربي او پالونکی شته؟ که ښه په غور سره فکر وکړو په خپله به انسان ته ثابته شي چي يقيناً دغه نظام او کائنات يو مربي لري او دغه پالونکی او څښتن داسي يو ذات دی چي هيڅ شی ئي د علم څخه بهر ندي.

بلکي تر ټولو ښه معلومه خبره داده چي ددې دنيا نظام د همدغه انسان، حضرت محمد (ص) له خاطره ئي پيدا کړ چي هغه حضرت پيغمبر محمد مصطفٰي (صلى الله عليه و سلم) دی نو دا معلومه سوه چي دغه نظام ئي د انسان له خاطره پيدا کړی دی، په همدې اساس خدای [ج] انسان ته دومره اندازه لوړه مرتبه او منزلت ورکړ چي د دنيا نظام او کائنات دده لپاره پيدا سول.

همدارنګه د انسان عزت او مرتبه په ټولو کائناتو کښې لوړه ده خو بالمقابل دغه انسان ته په همدغه اندازه دروند او لوی مسئولیت ورسپارل سوی دی.

ځکه د خدای [ج] د نظام په ټولو کائناتو کښې یوازي او یوازي انسان دی چي لوي او درونډ مسئولیت ورته سپارل سوي دي.

څرنګه چي عزت او منزلت د انسان لوړ دی نو همدارنګه مکلفیتونه ئي هم لوی او درانه دي. کوم وخت ئي چي انسان پیدا کړ سالم عقل او صحیح فکر ئي ورته ورکړ. ددې په مقابل کښې ئي د اسلام په پنځو بناؤ مکلف کړ، په همدې اساس ئي لومړنی بناء د اسلام، لمونځ پر انسانانو فرض کړ، کله چي انسان خدای [ج] پیدا کړی صرف او صرف ئي د دنیا د اغراضو لپاره ندی پیدا کړی بلکي اساسي هدف او مقصد د انسان د پیدایښت څخه عبادت دی، چي د عباداتو له شمېرې څخه لمونځ هم دی. لمونځ یو اساسي هدف او عمده عبادت دی لکه څرنګه چي حضرت پېغمبر [ص] فرمائي: [الصلوة معراج المؤمنین] ژباړه: لمونځ د مؤمنانو معراج دراز او نیاز ځاي دی.

نو همدارنګه یو اساسي او عمده نقطه او مسئولیت په لمانځه کي امامت دی لکه څرنګه چي حضرت محمد [ص] فرمائي: الامام ضامن والمؤذن المؤتمن ژباړه: امام ضامن دی او مؤذن امانت اخیستونکی دی دوی دواړه ددې مسئولیت اجراءکولو دنده په غاړه لري.

څرنګه چي مسئولیتونه په هر امر کښې وجود لري نو بناء په همدې اساس ما پخپله همدغه مسئولیت احساس کړ او هغه اصولي مکلفیتونو ته مي غاړه کیښوده تر څو

علم او ددین زده کړه په ټوله اسلامي نړۍ کښې خپره شي او د اسلامي احکامو رسول ټولي بشري نړۍ ته زموږ اسلامي مسئولیت دی.

زه امید لرم چي دغه لیکنه موجب د خدای [ج] د رضائیت، د علم او پوهني علاقه لرونکي ټولني ته د خدمت جوګۀ چي د ترتیب په هکله ئې په لنډه توګه اشاره کوم مقدمه، درې فصلونه او یوه خاتمه لري چي هر یو فصل په جلا جلا توګه د خپلي موضوع مطلبونه لري. لمړی فصل د لمانځه اهمیت په اسلام کښې ـ د لمانځه د فرضیت حکمتونه ـ د لمانځه د تارك یعني پرېښودونکي حکم د فقهي علماؤ له نظره او همدارنګه دوهم فصل په لمانځه کښې د امامت احکام ـ چي همدارنګه دغه فصل هم د خپلي موضوع اړوند جلا جلا مطلبونه لري.

د امامت تعریف او قسمونه ـ د امامت د صحت شرطونه ـ د امامت مکروهات او هغه اشخاص چي امامت ئې مکروهه دی ـ دریم فصل همدارنګه د خپلي موضوع اړوند جلا جلا مطلبونه لري ـ غوره او بهتره په امامت کښې ـ مقتدیان او امام ـ د تکبیر تحریمې وقت د امام لپاره ـ امام ته د فتحي ورکولو وخت چي د موضوع د روښنائي لپاره په راتلونکو پاڼو کي کافي معلومات دي.

قاضي محمد حاکم شریعتي

و ما ذالك على الله بعزيز

رمضان المبارك ۲۰- ۱۴۲۰

اول فصل

د لمانځه اهمیت په اسلام کښي

د لمانځه تعریف او ثبوت په اسلام کښي:

لمونځ په لغت کي دوعا ته وائي یعني هغه دُعاء چي په خیر ویل کېږي لکه څرنګه چي خدای [ج] فرمائي: وصل علیهم انَّ صلوتك سكن لهم ([1])

ژباړه: ای محمده [صلی الله علیه وسلم] ته مؤمنانو ته دُعا وکړه یعني دوي ته دعوت ورکړه په خیر سره چه دغه دُعا یا دعوت ورکول ستا دوی ته ارامتیا او هوسا ژوند ور په برخه کوي چي ایمان راوړل دي. لیکن ځیني علماء لمونځ په معنٰی د رحمت سره ترجمه کوي، خو د یادوني وړ خبره داده هغه کوم تحقیق چي د لمانځه د لفظ په رابطه په لغوي معنٰی سره د اوسني وخت او عصر علماء او محققین او خصوصاً د مدرسو استادان او محققین پدي رابطه تحقیق کوي دوي وائي چي (صلاة) د لغوي معني په لحاظ په څلورو معنٰی ګانو راغلی دی.

١ په هغه وخت کي چي نسبت د (صلاة) خدای[ج] ته وشي په معنٰی د رحمت دی.

٢ په هغه وخت کي چي نسبت د (صلاة) حضرت محمد [ص] ته وشي په معنٰی سره د درود دی.

[1] د توبه صورت ١٠٣ آیت.

۳ په هغه وخت کي چي نسبت د (صلاة) عامو مؤمنانو ته وشي په معنٰی د مغفرت راځي.

۴ په هغه وخت کي چي نسبت د (صلاة) حيواناتو لکه ځناور او مرغانو ته وشي په معنٰی د تسبيح او تحليل راځي.

لمونځ په اصطلاح کښي: د فقهي علماؤ په اصطلاح کښي لمونځ هغه خاص قولونه او فعلونه دي چي په تکبير تحريمه سره شروع کيږي او په سلام ګرځولو سره پاي ته رسيږي.

دلمانځه ثبوت په قرآنکريم سره

لمونځ په قراٰن کريم او د حضرت پيغمبر [ص] حديثو او د علماؤ په اخماع سره ثابت شوي ځکه لمونځ د اسلام داساسي او مهمو بناؤ څخه دی، بل داسي عمل نشته چي په اسلام کښي دي ورته دومره زيات فضيلت او اهميت ورکړی شوی وي. داسي چي خدای [ج] په څينو ځايونو کي د ذکر سره راوړي لکه خدای [ج] چي فرمائي: **(ان الصلوٰة تنهٰی عن الفهشاء والمنکر و لذکر الله اکبر)**([1])

ژباړه: چي په تحقيق سره لمونځ انسان د بدو او ناوړو اعمالو څخه ژغوري او د خدای [ج] يادول لوي او غوره عمل دی.

---

[1] د عنکبوت صورت ۴۵ آيت.

او په ځینو ځایونو کې ئې د ذکوٰة سره متصل ذکر کړې دی لکه چي فرمائي: **و اقیمو الصلوٰة و اتو الذکوٰة**([1])

ژباړه: تاسي لمونځونه قائم کړئ او ذکوٰتونه ورکړئ پخپل وخت د ټولو شرطونو سره برابر.

همدارنګه ئې په ځینو نورو ځایونو کښې د صبر سره ذکر کړې دی

لکه چي فرمائي: **واستعینو بالصبر والصلاته و انها لکبیرة الا علی الخاشعین** ([2]) **ژباړه:** تاسي کمك وغواړئ په صبر او لمانځه سره په تحقیق سره دغه لونځ لوی او درونډ بار دی مګر نه په هغه مؤمنانو چي خشوع او عاجزي کوي او د خدای تعالی امورو ته ئې غاړه ایښې وي. همدارنګه په ځینو ځایونو کې د (بر) د نېکو عملونو سره ذکر شوی لکه څرنګه چي خدای [ج] فرمائي: **قد افلح المؤمنون الذین هم في صلاتهم خاشعون**([3]) **ژباړه:** په تحقیق سره خلاصون او بري موندونکي دي مؤمنان، هغه کسان چي په خپلو لمونځونو کښې عاجزي کونکي وي.

د لمانځه ثبوت په حدیثو سره

زیات داسي حدیثونه ذکر شویدي چي د لمانځه ثبوت او یا فرضیت تري څرګندېږي، لکه حضرت ابن عمر [رض] پدې هکله حدیث نقل کړی او فرمائي:

---

[1] د البقره صورة ۱۱۰ ایت.
[2] د البقره صورة ۴۵ آیت.
[3] د المؤمنون صورة ۱ آیت.

عن النبي صلی الله تعالٰی علیه وسلم قال: (بنی الاسلام علٰی خمس: شهادة ان لا اله اِلَّا الله و ان محمد الرَّسول الله ـ و اقام الصلوٰة وایتاءِ الذکوٰة ـ و صوم الرَّمضان ـ و حج البیت من السطاع الیه سبیلاً) متفق علیه([1]) حضرت عبدالله ابن عمر [رض] د رسول الله [ص] څخه نقل کړیدی چي وائي: رسول الله [ص] فرمائي اسلام په پنځو شیانو بناء دی: شاهدي ادا کول پدې سره چي نشته هیڅ لائق او مستحق د عبادت مګر یو خدای [ج] دي او محمد صلی الله علیه وسلم د هغه را استول شوی رسول دی دلمانځه ادا کول،د زکوٰة ورکول، د روژې نیول، او د بیت الله شریفي حج کول دي هغه چاته چي د لاري د تګ او راتګ توان ولري.

دلمانځه د فرضیت ثبوت دامت په اجماع سره

له دري ګونو دلائلو څخه چي د لمانځه ثبوت وربا ندي کېږي د علماؤ اجماع ده ځکه اجماع د علماؤهم پدي دلالت کوي چي علماء پدې اتفاق لري چي په یوه شپه او ورځ کي پنځه وخته لمونځ فرض سوی دی([2]).

د لمانځه د فرضیت تاریخ:

د لمانځه د فرضیت د وخت په هکله زیات نظرونه او مختلف قولونه موجود دي خو لیکن هغه مختار او غوره مفتٰی بِهِ قول د فقهي علماؤ په نظر دادی چي لمونځ د (لیلیة الاسراء) د معراج په شپه د هجرت څخه پنځه کاله مخکي فرض شوی دی خو

---

[1] الحسین ابن مسعود مشکوٰة المضابیح لمړی ټوك ۱۲ مخ اکرمیه کتابتون پیښور د چاپ کال ۱۳۶۹ ه ش

۱ وهبه زهیلي ـ فقه اسلامي وادلته لمړی ټوك ۴۹۷ مخ حقانیه پیښور ب ـ ت.

عام برا تاریخ پوهان هم پدې نظر دي چې د لمانځه د فرضیت د تاریخ په نبوي حدیثونو همدغه مفتٰى بهِ قول ثابت دی لکه چې حضرت رسول الله [ص] فرمائي:
فرضت الصلوٰة علٰى النبي صلى الله عليه و سلم الصلات ليلة الاسرٰى به خمسين هم نقصت حتّى جعلت خمساً ثم نوري يا محمد انه لا يبدل القول لديه و انك بهذا الخمسته خمسين (٢)[1]

حضرت انس [رض] نقل کوي چې فرمائي: په رسول الله [ص] د معراج په شپه پنځوس لمونځونه فرض شول. بیا وروسته کم شول آن تردې چې پنځه لمونځو ته ورسېدل او بیا ووېل شول اې محمده [ص] نه تغير کېږي د خدای [ج] یو قول او تا ته په دغه پنځو لمونځونو د پنځوسو لمونځونو اجر درکول کېږي نو ددغه حدیث د مفهوم څخه معلومېږي چې لمونځ د معراج په شپه فرض سوی دی، لیکن بیا هم علماء پدې هکله مختلف نظرونه لري:

١ـ <u>د احنافو علماؤ نظر</u>: د احنافو علماؤو نظر دادی چې لمونځ د معراج په شپه د شنبې په ورځ په اوولسم د روژې یونیم کال د هجرت څخه مخکې فرض سوی.
٢ـ حافظ ابن هجر [رح]: د حافظ ابن حجر (رح) نظر پدې هکله دادی چې وائي لمونځ په اوه ویشتم د رجب فرض شوی دی او همدغه نظر اکثره علماؤ هم تائید کړی دی چې لمونځ په هر عاقل، بالغ او مسلمان باندې فرض دی نو کله چې واړه هلکان اووه کلنۍ ته ورسېږي(٣). نو دوې باید پدې مامور کړل سي او کله چې لس کلنۍ ته ورسېږي باید پرې ووهل سي بیا هم په یوه شپه او ورځ کې پر یوه مسلمان عاقل بالغ باندې پنځه لمونځونه فرض سوي دي او پدې کې د علماؤ هیڅ خلاف

٢ متفق علیه محمد بن علي شوکائي ـ نیل الا وطار ـ لمړی توك ٣٦١ مخ ـ دار الجیل بیروت د چاپ کال ١٩٧٣

نشته بلکي غير د هغه فرض سويو لمونځنو شخه نور نه لازمېږي مگر هغه وخت چي يو شخص پخپل ځان باندي نذر کړی وي. نو له دغو پنځو لمونځونو شخه نه کمېږي او نه زياتېږي. (1)

ځکه په دې اړوند د حضرت معاذ [رض] حديث دی چي کله رسول الله عليه وسلم يمن ته ولېږل او ورته وئې ويل چي (**اخبرهم ان الله تعالیٰ فرض عليهم خمس صلوٰة في کل يوم و ليلته**(2) يعني ته خبر ورکړه مسلمانانو ته چي په تحقيق سره خدای [ج] په يوه شپه او ورځ کي پر تاسي پنځه وخته لمونځ فرض کړی دی نو د همدغه دليل پر اساس ئي تعين د عدد هم وسو.

۴ وهيه زهيلي ـ فقه اسلامي وادلته لمړی ټوك ۴۹۹ مخ حقانيه پېښور.
۵ امام صنعاني ـ سل الاسلام لمړی ټوك ۱۲۰ مخ بيروت دارالغته ب ـ ت.

د لمانځه د فرضیت حکمتونه

د لمانځه د فرضیت حکمتونه زیات بیان سوي دي چي په مختصر ډول ورته اشاره کوو:

د (شهادتین) د کلیمو څخه وروسته په دوهم قدم کي لوي او دروند مسئولیت لمونځ دی ځکه یو شمېر زیات حدیثونه پکښې راغلي دي چي د هغه جملې څخه د حضرت جابر [رض] حدیث دی ـ چي فرمائي: ***عن جابر رضي الله تعالیٰ عنه عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال بین الرجل و بین الکفرترک الصلوٰة*** (۱).

<u>ژباړه:</u> حضرت جابر [رض] د رسول الله [ص] څخه روایت کوي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائي چي فرق په منځ د یو سړي او په منځ د کفر د هغه سړي د لمانځه پرېښودل دي یعني مطلب دا دی چي د یو شخص د کفر او اسلام تر منځ توپیر په لمانځه سره دی. نو بالاخره مفهوم د دغه حدیث داسي راځي چي هغه څوك چي لمونځ کوي هغه ته مسلمان ویل کېږي او هغه څوك چي لمونځ ئې پرې ایښی وي ددې حدیث څخه ئې کفر ثابتېږي ـ پر دې سربېره بیا هم د علماؤ نظر پدې رابطه زیات تفاوت لري چي په راتلونکو مطالبو کښې به روښانه شي.

همدارنګه لمونځ د خداي [ج] د نعمتونو د شکر اداء کول دي چي علماؤ ئې زیاتي فائدې بیان کړېدي مثلاً لکه اجتماعي ـ شخصي ـ دیني چي په وروستنۍ برخه کښې به ان شاء الله هر یو له دغو فائدو څخه په مفصل ډول سره بیان کړو:

---

۱ متفق علیه ـ الحسین ابن مسعود مشکوٰة المضابیح لمړی ټوك ۶۱ مخ اکرهیه پېشور د چاپ کال ۱۳۶۹ ه ش.

۱- د لمانځه ديني ګټې:

يو له هغه شمېر فائدو څخه ديني فائدې دي ځکه چي لمونځ د خدای [ج] او بنده تر منځ د نژدې والي او پيوستون اړيکي دي.هغه خوند او لذت چي د خدای[ج] او بنده تر منځ په لمانځه کښي دی، په نورو شيانو کي نشته. همدارنګه د خدای[ج] د ربوبيت اظهار، د ژوندانه چارو سپارل، د رحمتونو اميد او د ديانت لاره ده ځکه چي عبادت کول د کاميابۍ او رسته ګارۍ لاره ده يعني د ګناهونو توئېدل دي . همدارنګه خدای [ج] د لمانځه د ديني فائدې په هکله فرمائي: [قد افلح المؤمنون الذين هم في صلاتهم خاشعون] (۱)

ژباړه: په تحقيق سره کامياب او لاره موندونکي دي مؤمنان هغه کسان چي دوی په لمونځونو کښې تواضع او عاجزي کوي.

همدارنګه ددېني ګټو څخه د لمانځه په هکله زيات حديثونه بيان شوي دي. د بېلګي په ډول يو حديث ذکر کوو تر څو د مدعٰی اثبات وربانديوسي: [عن ابي هريره رضي الله تعالى عنه قال ـ قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ارائتم لو ان نهراء في باب احد كم يغتسل فيه كل يوم خمس مرءاة هل يبقى من درنه شيء؟ قالو لا يبقّى من درنه شيء قال فكذالك مثل صلاة خمس يمح الله بهن الخطايا] .(۲).

ژباړه: ايا تاسي خبر ياست که چېري د يوه سړي په دروازه کښي جاري لښتی روان وي ـ پدې لښتي کښي په يوه شپه او ورځ پنځه ځله غسل کوي ايا کوم چټلي به ددې سړي په وجود کي پاتي سي؟

---

۱ د المؤمنون سوره لمړی آيت.

۲ متفق عليه ـ الحسين ابن مسعود مشكوٰة المضابيح لمړی ټوك ۶۰ مخ اكرهيه پيشور د چاپ كال ۱۳۶۹ ه ش.

صحابهٔ کرامو ورته وويل نه! ددي سرې په وجود کي به هيڅ چټلي پاته نشي. بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چي همدارنګه پنځه وخته لمونځونه دي، څوك ئې چي ادا کړي نو ددې لمونځ کونکي په وجود کي به چټلي پاتي نسي او ګناهونه به ئي ټول په همدغه لمانځه له منځه ولاړ شي.

بالآخره په نتيجه کي دا خبره معلومه سوه چي د لمانځه د زياتو ګټو څخه يوه د يني ګټه ده چي په همدې ګټې سره ګناهونه له منځه ځي او د خدای[ج] په نزد ددې شخص نوره مرتبه لوړيږي.(1)

٢ ـ د لمانځه شخصي ګټې:

دا چي د لمانځه ګټې د اسلامي فقهي علماؤ زياتی ذکر کړي بلکي ټولو علماؤ هر ډول ګټې ذکر کړي چي د هغي جملې څخه شخصي ګټې دي. د لمانځه په شخصي ګټو سره د خدای [ج] او بنده تر منځ نژدېوالی راځي، څرنګه چي خدای [ج] په دې هکله فرمائي: (**وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون**) (2).

<u>ژباړه</u>: ما ندی پيدا کړي پېريانان او انسانان مګر د عبادت لپاره مي پيدا کړي چي دوي عبادت وکړي.

دا چي په لمونځ کولو کي د نفس او ارادې تقويه راځي لمونځ کوونکي ته غيرت پيدا کيږي د خدای [ج] په نزد سره. ددونيا څخه ئې زړه پورته کيږي هغه کومي غوښتني چي د انسان دي که نفساني وي لکه مال. دولت، قدرت، چوکۍ دا ټول د لمانځه په سبب سره د انسان څخه لېري کيږي يعني لمونځ کونکی ددې څخه خلاصيږي د ګمراهي شيطاني وسوسو او غولولو څخه د لمانځه په سبب سره

١ وهيه زحلي ـ فقهي اسلامي وادیته لمړی ټوك ٥٠٠ مخ حقانيه پېښور ـ ب ـ ت.
٢ د الذاريات سوره ٥۶ آيت.

انسان محفوظ پاته کېږي. همدارنګه په بل ځاي کښې خداي [ج] د لمانځه په هکله فرمائي: **واستعينو باالصبر والصلوٰة و انها لكبيرة الا على الخاشعين** ([1]).
يعني تاسي کمك وغواړئ په صبر او لمانځه سره په تحقيق سره دا لمونځ چي دی دا يو لوي او درونډ بار دی مګر نه پر مؤمنانو او مسلمانانو باندي بلکي پر مسلمانانو او مؤمنانو باندي بار او پېټی ندی چي ورسره په تکليف سي ـ بلکي ښکه چي دوي نور هم خوند اخلي د خدای[ج] په اطاعت سره.
لکه څرنګه چي په لمانځه کي راحت، نفسي او روحي آرامي انسان ته حاصلېږي او د غفلت څخه لېريوالی راځي. همدارنګه د رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه نقل راغلی چي فرمائي: زما ددنيا له شيانو څخه دوه شيان ډېر خوښ دي چي يو ښځي (خپلي مېرمني) او بل خوشبوي يعني عطري شيان دي او زما لپاره د سترګو يخوالی لمونځ دی، يخوالی د سترګو کنايه ده له اوښکو تويولو څخه. په يو بل حديث کي دي ته هم اشاره شوېده چي که چيري په لمانځه کي د سترګو څخه اوښکي لاړي شي خو غير د اواز پورته کولو څخه وي لمونځ نه فاسدېږي واقعاً چي لمونځ بايد داسي د زړه په حضورسره وشي چي سترګي پکښي يخي شي په همدي هکله په يو بل حديث کي هم دغه عنوان ته اشاره ده لکه په کوم وخت کي به چي په رسول الله صلی الله عليه وسلم خفګان او پرېشاني راغله نو رسول الله صلی الله عليه وسلم به حضرت بلال رضي الله تعالی عنه ته وويل چي خوشحاله کړه موږ په لمانځه سره ای بلاله. همدارنګه د لمانځه لپاره ددين علماؤ زيات تکليفونه ايستلي دي بلکي نوشتي ئي پکښي کړي او زياتي فائدي ورته بيان کړي، مثلاً

---

[1] د البقره سوره آيت ۴۵.

لکه انسانیت ښودل یوه انسان ته دا واقعي خبره ده چي انسانیت او اخلاق انسان ته په لمانځه کي ښودل کېږي ځکه د لمانځه څخه لوي د راز ځاي بل د انسان لپاره نشته ځکه په بل هیڅ داسي عمل کي د خدای [ج] سره دومره په خفې او پټه اندازه سره راز نشته بلکي د لمانځه د ارکانو او شرطونو څخه ئې اقتباس کېږي. همدارنگه د انسان زړه د خدای [ج] سره تړلی وي د خدای[ج] د طرفه ورته هدایت کېږي صحیح او مستقیم لاري ته انسان برابرېږي.

خو ددې حدیث د مضمون په رڼا کي مولانا محمد ذکریا صاحب دهلوي لیکي: وائي لمونځ د خدای [ج] لوی رحمت دی په هر وخت کي چي یو سړی د پرېشانۍ او خفگان سره مخامخ شي نو دا همدغه معنٰی لري چي د خدای [ج] د لوی رحمت سره مخامخ سوی. نو هر چاته چي د خدای [ج] رحمت مخامخ او د لوی خدای [ج] رحمت پرې وشي نو ایا داسړي ته به بیا پرېشاني اوخفگان پاتي وي؟ بلکي نه و رته پاتېږي.

همدارنگه مولانا ذکریا صاحب د حضرت ابو داؤد رضي الله تعالٰی عنه څخه د یوه حدیث په مضمون کي نقل کوي چي په هر هغه وخت کي به چي سخت او شدید باد ولگېدی نو حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم به جماعت (مسجد) ته تشریف یووړ او لمونځ به ئې شروع کړ تر څو چي به باد نه وو بند شوی او د مسجد څخه به نه وتلو.

همدارنگه د حضرت ابو داؤد رضي الله عنه څخه د یوه حدیث په مضمون کي نقل کیږي ([1])- چي رسول الله صلی الله علیه وسلم لمړنیو پیغمبرانو هم داغه عادت وو چي په کوم وخت کي به پریشاني وربانديي راغله او ورسره مخامخ به سول دوی به هم مسجد ته تلل او هغه خفگان یا پرېشاني به چي پرې راغلې وه هغه به ئي په لمانځه سره لېري کوله.

همدارنگه د خضرت ابن عباس رضی الله تعالٰی عنه یوه ورځ په سفر روان وو په لاره کي خبر سو چي زوي ئې وفات سوی پر اوښ سپور وو له هغه څخه راکښته سو او دوه رکعته لمونځ ئې وکړ لکه څرنگه چي خدای [ج] ماته امر کړی وو ، کله چي د لمانځه د شخصي گټو اړوند بحث روان دی نو ددې حدیثونو له مضمونو څخه بهتره معلومه سوه چي لموځ دانسان د ټولو امورو لپاره وقار ، سکون او د زړه اطمینان دی ذکر سویو شیانو څخه انسان ته پرې حاصلېږي.

څنگه چي مو پدې اړوند تفصیل ډیر وکړ، ددې ټولو امورو عملي کول ډېر مهم دي بیا هم بعضي مسائل پیدا کېږي د اوسني عصر سره تطبیق کېدای شي. نو په همدې اساس زموږ ددې عنوان بحث ځکه زیات دوام پیدا کړ. ([2])

۳ په ټولنه (اجتماع) کښې د لمانځه گټې:

یوه له هغو گټو څخه چي د لمانځه لپاره علماؤ ذکر کړي هغه په ټولنه کي دي چي آیا لمونځ په ټولنه کي څه اثر لري؟ هغه تاءثیرات چي په لمانځه سره مرتب کېږي

---

۱ الخاشعین ـ د الخاشعین صحیح معنٰی داده چي دوی خوند اخیستونکي دي په اطاعت د خدای [ج] سره ـ سفیر میر میتن شرفین لومړی ټوك ۳۳ مخ.

۲شیخ الحدیث مولانا محمد ضیا ـ فضائل اعمال لمړی ټوك ۱۳ مخ صداقت پزطریمان اکاډیمي د چاپ کال ۱۹۸۷.

هغه يووالى او ټينګښت د اسلامي عقيدې او د همدې عقيدې تقويه کول د ټولني د خلکو په نفسونو کي.

همدارنګه د اجتماعي يا ټولنيزو چارو تنظيم، تر تيب، د اسلامي عقيدې او فکر يووالى د ټولنيزو اړيکو ټينګښت او يو د بل احوالو څخه ځان خبرول دي. ځکه چي انسان د يوه جسد په مثال سره دى ـ په کوم وخت کي چي د انسان يو اندام مريض شي، ټول جسد د انسان په درد او ناښت سره وي. بناء په همدې اساس لمونځ هم په ټولنيزو چارو کي زياته همکاري لري لکه څرنګه چي دوکتور وهبه ئې د تعريف په شکل سره بيانوي وائي چي لمونځ د توصل عقد د خداى [ج] او خپل بنده تر منځ راولي، ځکه نو نرم والى د زړه هم انسان ته پيدا کېږي. په کوم وخت کښې چي د زړه د نرم والي آثار پرې مرتب سول نو بياء په همدې اساس په ټولنيزو چارو کي انسان يو له بل سره همکاري، باالآخره په نتيجه کې اسلامي عقيدې او روحيه د ټولني په خلکو کي قوت پيدا کوي.

همدا راز د جماعت په لمانځه کي هم زيات ذکر شوي دي چي د هغه د جملې څخه د يوه قوي صفت جوړول او په ټولنه کي د ټولو غړيو په على السويه شکل سره ژوند کول دي د توحيد د کليمي يووالى په عامه چارو کي د ټولني د غړيو په شرعي چارو کښې د امير په پيروي ازموينه ده په هغو چارو کي چي په هغه سره خداى [ج] خوښ وي او هغه اساسي عمده هدفچي د خداى[ج] د رضا سبب ګرځېدلي وي([1])

لکه څرنګه چي مسلمانان په همدې نښه او علامه سره پېژندل کېږي او ددوی تر منځ اړيکي، بلکي معرفت او پېژندګلوی راځي يو د بل د معاملاتو څخه استفاده کوي او د

---

١ وهبه زحلي ـ فقه اسلامي وادلته لومړی ټوک ٥٠١ مخ حقانيه پېښور ب ـ ت.

ښو اخلاقو څخه ئې عبرت او پند اخلي د بې وزلو مسکینانو د احوال څخه ځان خبروي. (۱)

نو بنا په همدې اساس د مسجد تاءسیس د همدغه ډول ګټو څخه دی، یعني د مسجد جوړول او تاءسیس هم پدې هدف سره سوی چې مسلمانان یو دبل د امورو څخه ځانونه خبر کړي او شرعي چاري پکښې اجراء سي لکه لمونځ په جماعت سره دعوت او تبلیغ ـ امر باالمعروف او نهي عن المنکر، د قرآن کریم احکام پکښې بیان سي هغه شرعي خلاوي او نقصانونه چې په خلکو کې وي هدایت ورته ورکړل شي تر څو هغه اصلاح کړي.

همدارنګه پدې هکله زیات حدیثونه بیان شوي چې د هغو څخه د یوه حدیث مضمون را اخلو چې حضرت پیغمبر [ص] فرمائي: (یو مؤمن د بل مؤمن لپاره داسي مثال لري لکه ټولني او یا کورونه چې بعضې ئې بعضې نور تقویه کوي او یو له بل سره تړل سوي وي او یو پر بل محکم وي.)

باالأخره دې نتیجې ته سره رسېږو چې په ټولو اعمالو کې یوازې او یوازې لمونځ دی چې د ټولني په خلکو کې زیات اثر لري.([2])

همدارنګه مولانا محمد زکریا دهلوي صاحب په خپل کتاب فضائل اعمال کې د یوه حدیث مضمون د شمارې په طرز سره لیکي او د لمانځه ټولنیزې ګټې داسې بانوي:

۱- لمونځ د کفر او اسلام تر منځ یوه پرده ده.

۲- لمونځ د مسلمان علامه یا نښه ده.

---

۱ وهبه زحلي ـ فقه اسلامي وادلته لومړی ټوك ۵۰۱ مخ حقانیه پېښور ب ـ ت.
۲ لومړنی مرجع لومړی ټوك ۵۰۱ مخ.

۳- لمونځ شیطان له منځه لېري کوي او انسان د شیطان څخه خلاصوي.
۴- لمونځ د مؤمن نور دی.
۵- لمونځ بهترین جهاد دی.
۶- په هغه وخت کي چي انسان په لمانځه کښي داخل سي خدای[ج] هغه ته زیات متوجه وي.
۷- په هغه وخت کي چي یو انسان لمونځ وکړي او وروسته د لمانځه څخه د خدای [ج] څخه خپل حاجت وغواړي خدای [ج] ئي هغه حاجت پوره کوي.
۸- خدای [ج] د سجدې ځایونه (اندامون) له اوره په امان کړیدي.
۹- په هغه وخت کي چي یو آفت د آسمانه څخه راکښته سي خدای (ج) لمونځ کونکی ځیني ساتي، او پر دې سربېره نوري ګټي ئې هم زیاتي دي چي پخپل وار سره علماؤ بیان کړي، کېداي سي دا کفایت وکړي او د پوهني علاقه لرونکیو لپاره د خستګۍ سبب ونه ګرځي. ([1])

دلمانځه دتارک (پرېښودونکي) حکم

لمونځ په چا فرض دی: د لمانځه پرېښودونکي لپاره په قرآن کریم او نبوي صلي الله علیه وسلم حدیثونه او اسلامي فقه کي زیات مفصل او مشرح احکام او عذابونه بیان سویدي.

---

۱ مولانا محمد زکریا دهلوي فضائل الاعمال لومړی ټوك ۲۶-۲۷ مخونه صداقت پرنټز پیمان اکاډمي پېښور دچاپ کال ۱۹۸۷.

اول ضرور داده چي معلومه کړو ترڅو مستحق ددې فريضې څوك دى او لمونځ په چا فرض سوى دى چي په نتيجه کي دا حکم په يوه سړي وکړو چي آيا دا شخص د لمانځه پرېښودونکى دى او که نه؟

دا خو يو روښانه حقيقت دى او پدې دعلماؤ اتفاق سوى دى چي لمونځ په عاقل ـ بالغ ـ مسلمان ـ طاهر (يعني دحيض، نفاس څخه به خلاص وي او بې هوشه به هم نه وي) پدې نوع خلکو لمونځ فرض سوې ځکه چي لمونځ يو بدني عبادت دى چي نيابت نه قبلوي نه صحيح کېږي چي يو شخص د بل شخص لمونځ اداء کړي. ([1])

همدارنگه استاد شيخ سيد سابق [رح] پدې هکله په خپل کتاب فقه السنة کښې ليکلي او يو حديث د نيل الاوطار څخه په لاندينيو الفاظو نقل کوي:

عن عائشة رضي الله تعالى عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (رفع القلم عن ثلاث ـ عن النائم حتّى استقظ، و عن الصبي حتّى يحتلم و عن المجنون حتّى يعقل. (رواه احمد واصحاب السنن والحاکم.)(٢)

ژباړه: د حضرت عائشي رضي الله تعالى عنها څخه روايت سويدى وائي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائي چي قلم له دريو کسانو څخه پورته سوى ١ـ ويده سړى تر څو بيداره سوى نه وي ٢ـ وړوکى هلك تر څو چي بلوغ ته نوي رسېدلى ٣ـ لېوني تر څو چي جوړ سوى نه وي. (رفع القلم) کنايه د عدم مکلفيت څخه ده ددې حديث څخه بهتره معلومېږي چي لمونځ په ټولو مسلمانانو فرض سوى مگر نه هغه کسان چي د پورتني حديث ورڅخه استثناء کړې او يا مثلاً د فقهي فروعو ترې استثناء کړې لکه صاحب العذره، حيض، نفاس او داسي نور.

---

١ دوکتور وهبه زحلي فقه اسلامي وادلته لومړى ټوك ٥٠٢ مخ حقانيه پېښور ب ـ ت.
٢محمد بن علي شوکافي نيل الاوطار لومړى ټوك ٣٧٨ مخ دارالجليل بيروت د چاپ کال ١٩٧٣م.

پورته یاد شوي کسانو ته د موجوده عذر په اساس مکلفیت نه ورته متوجه کېږي.
خو ددې شخه علاوه په ټولو مسلمانانو لمونځ فرض سوی دی غیر له فرق شخه او د لمانځه پرېښودونکي ته خداي [ج] لوي او عظیم عذاب بیان کړی دی چي په راتلونکي مطلب کي به ان شاء الله په مفصله توګه بیان شي. لومړی مو دا یاد کړل چي آیا د لمانځه د فرضیت حکم چاته متوجه او مخاطب پرې ثوك دی.
غواړو چي په هغه موضوع سره بحث وکړو چي د لمانځه پرېښودونکی د فقهي علماؤ له نظره څه حکم لري. دا خبره د اسلامي فقهي علماؤ ثابته کړې او د علماؤ اتفاق (اجماع)پرې شوې چي ثوك د فرضیت د لمانځه شخه منکر سي نومورې شخص کافر او مرتد ګڼل کېږي. ځکه ددې په خاطر چي د لمانځه فرضیت په قطعي دلائلو لکه قرآن ـ سنت ـ اجماع ثابت سوي بلکي هغه ثوك ئي چي د سستی یا اهانت له وجهي پرېږدي ذکر سوی شخص فاسق ګڼل کېږي او پرېښودونکي د لمامنځه د نیوي او اخروي عذابونه واجبوي هر چي اخروي عذابونه دي لکه پدې اړوند چي خدای [ج] فرمائي: (ماسلککم في سقر؟ قالو الم نك من المصلین) ([1])
ژباړه: وبه وائي منکران د مؤمنانو په ځواب کي چي نه وو موږ په دُنیا کي له لمونځ کونکیو شخه. همدارنګه خدای [ج] د لمانځه د پرېښودونکي لپاره په بل آیت کي داسي عذاب بیان کړی دی (فویل اللمصلین الذین هم عن صلوتهم ساهون)([2])
یعني پس هلاکت کنده ددوزخ یا خرابي لپاره د لمونځ کوونکي هغه کسان چي دوي دخپل لمانځه شخه غافله او بې خبره وي. (په خپلو اوقاتو او ادابو سره ئي نه

---

١ د المدثر سوره ۴۳ آیت.
٢ د الماعون سوره ۵-۴ ایتونه.

اداء كوي) همدارنګه حضرت پيغمبر صلى الله عليه وسلم د لمانځه د پرېښودونكي په هكله د يوه حديث په مضمون كي پداسي الفاظو سره عذاب بيان كړى: حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم فرمائي! څوك چي په قصد سره لمونځ پرېږدي د خداى [ج] او رسول الله صلى الله عليه وسلم د زمې څخه خلاص شو.

په همدې ډول د لمانځه د پرېښودونكي اړوند يو شمېر احاديث را اخلو تر څو موضوع ښه روښانه شي:

١- عن جابر رضى الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (بين الرجل و بين الكفر ترك الصلوٰة) ([1])

ژباړه: حضرت جابر رضى الله تعالى عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه روايت كوي وائي چي د يوه سړي او دهغه د كفر تر منځ فرق په لمانځه سره دى يعني دمسلمان او كافر تر منځ فرق لمونځ دى. ددې حديث څخه په صراحت سره استنباطېږي چي څوك لمونځ نه كوي هغه كافر ګڼل كېږي.

٢ ـ قال محمد بن نصر المروزي سمعت اسحاق يقول: صح عن النبي صلى الله عليه وسلم (ان تارك الصلاة كافر.) ([2])

ژباړه: محمد د نصرمروزي زوى وائي چي ما د اسحاق څخه اوريدلي دي چي ددې حديث صحت د رسول الله صلى الله وسلم څخه سوى چي فرمائي (پرېښودونكى د لمانځه كافر دى).

همدارنګه شيخ سيد سابق په خپل كتاب فقه السنة كي ليكلي چي: زيات اهل علم پدې نظر دي چي د لمانځه پرېښودونكى په قصد سره غير له عذر څخه حتىٰ تر دې

١ الحسين ابن مسعود – مشكوة المصابيح – لومړى ټوك ٦١ مخ ـ اكرميه پېښور د چاپ كال ١٣٦٩ ه ش.
٢ محمد بن علي شوكاني ـ نيل الاوطار ـ لومړى ټوك، ٣٧١ مخ ـ دارالجمل بيروت د چاپ كال ١٩٧٣ م.

پوري چي وخت ئي هم تير شي نو نوموړی د حضرت رسول الله صلی الله عليه وسلم په نزد سره کافر ګڼل کيږي. همدارنګه شيخ سيد سابق زياتوي چي زه د چا په مخالفت نه يم پوه سوی، د صحابه کرامو څخه نوموړی زياتوي چي منذري په ترغيب الترهيب کي ليکلي چي يوه ډله له وروستنيو صحابه کرامو څخه پدې نظر دي چي څوك لمونځ په قصد سره پريږدي ترڅو ټول وخت د لمانځه تير شي دا شخص کافر ګڼل کيږي. ددې شميرې صحابه وو څخه عمر بن خطاب. عبدالله ابن مسعود. عبدالله ابن عباس. معاذ بن جمل. جابر بن عبدالله دي.([1]) خود فقهي علماؤ د شميرې څخه احمد بن حنبل، اسحاق بن راهويه. عبدالله بن مبارك نخعي. حکم بن عتبه. ابو داؤد الطيالسي او داسي نور هم شته چي دا نظريه ئې نوره هم ټينګه کړې او فتوی ئې پرې ورکړې چي دلمانځه پريښودونکی په قصد سره کافر دی. بلکي نور احاديث هم پدې هکله زيات ذکر شوي ديچي د هغوي له دلالت څخه هم دا معلوميږي چي د لمانځه پريښودونکی په قصد سره کافر او مرتد ګڼل کيږي.([2])

همدارنګه کوم وخت چي موږ دا حديثونه ذکر کړل چي د لمانځه پريښودونکی په قصد سره مرتد يا کافر ګڼل کيږي، نو ضرور خبره داده چي آيا وژل د ذکر سوي شخص څه حکم لري؟ که چيري دا پريښودونکی د لمانځه په قصد سره څوك ووژني؟ يو شمير علماء د بعضي حديثونو د ښودني په اساس سره د لمانځه پريښودونکی وژل په قصد سره جوازورکړی که څه هم د مذهبونو په هکله به ان شاالله په راتلونکي کي په د هر مذهب د عمل سره سم دا مسائل ټول وڅيړل شي خو

١ سيد سابق (رح) فقه السنته لومړی ټوك ـ ٩٢ مخ ـ دارالفکر ـ د چاپ کال ١۴٠٣ څلورم چاپ.
٢ شيخ سابق (رح) فقه السنته لومړی ټوك ـ ٩٢ مخ ـ دارالفکر ـ د چاپ کال ١۴٠٣ څلورم چاپ.

بیا هم د هغي شمېرې حدیثونو څخه یو تعداد پدې ځاي کي د مثال په توګه ذکر کوو تر څو ددې مسئلې نتیجه صحیح او مثبته معلومه شي چي د لمانځه پرېښودونکی په قصد سره کافر او یا مرتد ګڼل کېږي.

اوس غواړو چي یو تعداد هغه حدیثونه ذکر کړو چي د لمانځه د پرېښودونکي وژل فقهي علماؤ واجب ګڼلي.

۱ـ عن ابن عباس رضي الله تعالی عنه ـ عن النبي صلی الله علیه و سلم قال: (عرٰی الاسلام و قواعد الدین ثلاثة: علیهن اسس الاسلام من ترك واحدة منهن فهو بها کافرحلال دم: شهادة ان لا اله الا الله و صلوٰة مکتوبته و صوم رمضان رواه ابو یعلي باسناد حسن و في روایته اخرٰی (من ترك منهن واحدة بالله کافر لا یقبل منه صرف و لا عدل([1]). و قد حل دمه و ماله)

<u>ژباړه:</u> حضرت ابن عباس [رض] د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه نقل کوي: وائي چي رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمائي: د اسلام غوټي او ددین قاعدې درې شیان دي چي په همدې غوټو او قاعدو سره اسلام بناء سوی دی. څوك چي یو له دې قواعدو او بناؤ څخه پرېږدي همدغه شخص کافر ګڼل کېږي او د وینې تویول ئې حلال دي. هغه قواعد او بناوې عبارت دي له:

۱. شاهدي ورکول پدې چي نشته هیڅ معبود په حقه مګر یو خدای [ج] دی.

۲. فرض شوی لمونځ دی.

۳. روژه نیول دي. او په بل روایت کي راغلي څوك چي یو له دې دریو شیانو څخه پرېږدي ذکر شوی شخص په خدای [ج] سره کافر دی.

---

۱ صرف والعدل: قبول به نشي ترې فرضونه او نفلونه ئې.

ځرنګه چي پدې حديث کښې درې شيان ذکر شوي يو د هغه شمېرې ځخه لمونځ دی. ځرنګه چي ددې حديث د مفهوم ځخه معلومېږي همدارنګه ذکر شوی حديث د هغه تعداد علماؤ دليل دی چي د لمانځه پرېښودونکی ته کافر وائي نو بناءً ددې حديث په دليل سره د لمانځه پرېښودونکی کافر ګڼل کېږي. همدارنګه پدې مورد بل حديث هم راغلی چي په همدغه مدعي د ثبوت دليل دی.

٢ـ عن ابي سعيد قال ـ بعث علی و هو باليمن ـ الي النبي صلی الله عليه وسلم بذهبية [1] فقسمهاـ بين اربعته فقال يا رسول اتق الله ـ فقال (و يلك او لست احق اهل الارض ان يتقی الله؟). و لی الرجل قال خالد بن وليد يا رسول الله الا اضرب عنقه ؟ فقال لا له ان يكون يصلی. فقال خالد و كم من رجل ـ يقول بلسانه ما ليس في قلبه فقال النبي صلی الله عليه وسلم (اني لم اومر ان انعقب ([2]) عن قلوب الناس و لا اشق بطونهم (مختصر من حديث البخاري ومسلم) ([3])

ژباړه: حضرت ابي سعيد رضي الله تعالی عنه روايت کړی وائي حضرت علي [رض] د رزو (طلا) يو ټوټه رسول الله [ص] ته راولېږله په هغه وخت کي چي نوموړی صحابي [رض] په يمن کښې وو بيا حضرت رسول الله [ص] د ځلورو نفرو تر منځ تقسيم کړه، يو سړی ددوي ځخه پورته شو وئي ويل: ای د خداي (ج) رسوله [ص] د خدای (ج) ځخه وېرېږه. رسول الله [ص] په ځواب کښې ورته وويل: (هلاکت دي وي تا لره آيا زه نه يم ډېر اولـــی او احق په اهل د ځمکې کښې د خدای (ج) ځخه وېرېدونکی بيا دا شخص ولاړ سو د ځاي ځخه ئي حرکت وکړ ـ خالد بن

---

١ ذهبيته ـ د زرو ټوټه (طلا) چي مذکر او مؤنث دواړه راځي او جمع ئي اذهاب ـ ذهوب ـ ذهبان هم راتلای شي. يؤس معلوف المنجد فی اللغة ـ لومړی ټوك، ٢٤٠ مخ ـ چاپخانه معراج، د چاپ کال ١٣٦٧ ه.

٢ انقب: سوچه او پاك.

٣ محمد بي علي شوکاني ـ نيل الاوطار ـ اومړی ټوك، ٣٦٧ مخ، دارالجيل بيروت ـ د چاپ کال ١٩٧٣.

وليد رسول الله [ص] ته وويل: آيا زه ددې سړي سر پرې نکړم؟ رسول الله [ص] په ځواب کښې ورته وويل نه! «شائي دا شخص لمونځ کونکی وي» بيا حضرت خالد بن وليد رسول الله صلی الله عليه وسلم ته وويل: ډېر خلك دي چي دوی په ژبه يو شی وائي او په زړونو کښي ئي هغه شی نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم په ځواب کي ورته وويل: زه نه يم ماءمور سوی چي د خلکو ګېډي پرې خيري کړم او له زړونو څخه ئي چرك وباسم.

دا حديث پدې سره دليل دی چي لمونځ منع کونکی دی د انسان د وژلو څخه خو وژل ئې جواز نلري ځکه مانع د دې شخص د وژلو لمونځ وګرځېده او بل دليل پدې سره دی چي د لمانځه پرېښودونکی واجب القتل دی بايد ووژل سي. کېدای سي پدې هکله همدغه اندازه تحقيق کفايت وکړي او د فقهي اسلامي علماؤ نظرونه پکښې په مفصل او مشرح توګه بيان کړو چي ايا دوي په خپل منځ کي پدې هکله څه نظر لري؟ هغه داچي د لومړنيو حديثونو څخه دا معلومېږي چي د لمانځه پرېښودونکی په قصد سره غير له عذر څخه کافر ګڼل کېږي وژل ئي جواز لري بلکه کومه ګناه هم پکښې نشته لکن بيا هم علماء پدې هکله ځانګړي نظـــــرونــــــه لـــــــري:

د اسلامي فقهي د علماؤ نظرونه د لمانځه د پرېښودونکي په هکله

لکه څرنگه مو چي لومړی حدیثونه او آیاتونه ذکر کړل چي د لمانځه پرېښودونکی په قصد سره په صریح ډول سره د هغه کفر ثابتېږي او د لمانځه پرېښودونکي (قتل) یعني وژل ئې جواز لري او بلکي واجب القتل دی.

لکن بیا هم ځیني علماء یا مذهبونه پدې سره توافق نلري ځکه چي دوي د خپلو استنباط شویو دلائلو سره استناد کوي. نو غواړو د علماؤ مناظرې یا اختلاف د نظر چي پدې هکله منځ ته راغلی دي په مفصله توگه بیان کړو:

۱- د حضرت امام اعظم ابو حنیفه [رح] مذهب:

پدې هکله امام صاحب وائي چي د لمانځهٔ پرېښودونکی د سستی او تکاسل له وجهي څخه فاسق گڼل کېږي ـ ددې شخص لپاره ضرور ده چي بندې کړل شي او ښه ټینگ وتړکول شي، حتی چي ویني ترې رواني شي او لمونځ بیرته شروع کړي او توبه وباسي که چېري بالفرض لمونځ ونکړي او توبه هم ونه باسي په حبس یا بندیخانه کښي دي واچول شي تر څوچي په همدې حبس کي مړ شي. خو د روژې پرېښودونکی هم پدې شان حکم لري او هر چي ثبوت د کفر او یا د وژلو صورت دی لکه څرنگه چي مخکی هم ورته اشاره وسوه چي د لمانځه پرېښودونکی په قصد سره کافر او مرتد گڼل کېږي. بلکي واجب القتل دی.

که چېري د سستی له کبله لمونځ یا روژه پرېږدي کافر نه ورته ویل کېږي تر څو چي صریح انکار ترې ونکړي، یا مثلاً په سپکه سترگه ورته ونه گوري چي په همدې ډول د لمانځه پرېښودل او یا د روژې خوړل بغیر د عذر څخه دی. ځکه د امام

صاحب [رح] دليل پدې اړوند دا حديث دی(لا يحل دم امرئ مسلم الا باحدي ثلاث- الثيب الزاني والنفس بالنفس والتاك لدينة المفارق بالجماعة) ([1])

ژباړه: حلال ندی د مسلمان دويني تويول مګرد دريو عملونو په تر سره کولو:

١- سپين ږيری زاني.

٢- د مسلمان په وژلو سره.

٣- د مسلمانانو د ټولني څخه جلا کېدل.

ددي حديث د مفهوم څخه معلومېږي چي وژل او قتل ئې جواز نلري.

همدارنګه د امام صاحب نظر چي يو لمونځ کونکي ته د لمونځ کونکي لقب ورکول کېږي په څلورو شرطونو حکم کېږي:

١- لمونځ کول په خپل وخت سره.

٢- اذان کول په خپل وخت سره.

٣- لمونځ کول په جماعت سره.

٤- سجده د تلاوت کول په وخت د اورېدلو د ايت د سجدي کښي.

٢. د امام احمد بن حنبل مذهب

د حضرت امام احمد بن حنبل مذهب د لمانځه پرېښودونکي په هکله داسي نظر لري چي قوي او غوره قول دی. ([٢])

اول: مسئله دکفر: د نوموړي امام په مذهب کافر ګڼل کېږي.دوهم: مسئله د قتل يا وژل د لمانځه پرېښودونکي په قصد سره: نوموړی وائي چي د لمانځه

١ محمد بن علي شوکاني ـ نيل الاوطار ـ لومړی ټوک ٣٧٠ مخ دارالجيل بيروت د چاپ کال ١٩٧٣.
٢ وهبه زحلي ـ فقه اسلامي وادلته لومړی ټوک ٥٠٣ مخ حقانيه پېښور ب- ت.

پرېښودونکی باید ووژل شي بلکي دا وژل ئي په نسبت د کفر سره دي ځکه چي د لمانځه پرېښودونکی کافر ګڼل کېږي، نو بناء په همدې اساس باید ووژل شي ځکه چي دا شخص کافر او یا مرتد دی د کافر او مرتد دواړو وژل جواز لري او بلکي واجب القتل دي.

بناء په همدې اساس د وژلو دلیل ئې خدای [ج] فرمائي: (فاذا انسلخ الشهر الحرم فا قتلوا المشركين حيث وجدتموهم و خذوهم واحصروهم واقعدوالهم كل مرصد فان تابو واقاموا الصلوٰة و اتوالذكوٰة فخلو سبيلهم ان الله غفور الرحيم) –([1])

ژباړه: هغه وخت کښې چي تېري سوي میاشتي د حرام نو پس تاسي ووژني مشرکان په هر هغه ځاي کښې چي تاسي پیدا کړل او ویې نیسۍ او کلابند (محاصره) ئي کړی کړی او وترۍ هر ځاي د ګرځېدو ددوي که ئي چېري توبه وایستله او لمونځ ئي قائم کړ او زکات ئي ورکړ نو بیا دوي پرېږدی په تحقیق سره خداي[ج] ډېر مغفرت کوونکی او مهربانه دی.

ددې آیت ښخه په صریح ډول سره معلومه سوه چي څوك لمونځ پرېږدي هغه ته (خلی) یعني د خلاصون لاره نشته او په هغه خپل سابقني حال سره پاتي کېږي چي هغه د ویني تویولو روا والی دی. همدارنګه پدې اړوند یو حدیث را اخلو: (بين الرجل و بين الكفر ترك الصلوٰة)

ژباړه: حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائي: د یو شخص د اسلام او کفر تر منځ توپیر لمونځ دی. همدارنګه بل حدیث د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم دی چي فرمائي: (العهد الذي بيننا و بينكم الصلوٰة فمن تركها فقدكفر) ([2])

١د التوبه سوره – الآيت ٥
٢ محمد بن علي شوکاني – نیل الاوطار لومړی ټوك٣٧٢ مخ – دار الجیل بیروت د چاپ کال ١٩٧٣م .
٣شیخ سید سابق – فقه اسنة – لومړی ټوك ٨٢ مخ – دارالفکر د چاپ کال ١٤٠٣ څلورم چاپ.

<u>ژباړه:</u> هغه عهد او هغه نښه چي د مسلمانانو او کفارو تر منځ ده هغه لمونځ دی. هر څوك چي لمونځ پرېږدي هغه شخص کافر ګڼل کېږي. همدارنګه زيات دلائل امام احمد بن حنبل پدې هکله ذکر کړی چي ځيني دلائل د مدعٰی د ثبوت لپاره دي او ځيني نور ئې د تقوٰی او تائيد لپاره دي لکن د يادوني وړ داهم ده څرنګه چي شيخ سيد سابق [رح] په خپل کتاب فقه السنة کښې د امام شافعي [رح] او امام احمد بن حنبل [رح] تر منځ مناظره نقل کړي هغه مناظره ددوي تر منځ په مذهبي او مسلکي دلائلو بناء ده (امام شافعي [رح] وويل ای احمده ايا ته دا خبره کوې چي د لمانځه پرېښودونکی کافر ګڼل کېږي؟ ده په ځواب کي ورته وويل چي بلې! هو کافر ګڼل کېږي بيا امام شافعي [رح] ورته وويل چي ولي مسلمان ورته وائي؟ امام احمد بن حنبل [رح] ورته وويل دا ځکه چي لمونځ کوي بيا امام شافعي ورته وويل چي د کافر لمونځ خونه صحيح کېږي ددې په ځواب کي امام احمد بن حنبل ساکت او چوپ پاته سو.

بنا په همدې سره هر يو مذهبي او فقهي عالم د خپل ځان سره يو شمېر دلائل لري تر څو د جانب مقابل ځواب پري وويلای شي ([1]).

٣) د حضرت امام شافعي [رح] او امام مالک [رح] مذهبونه د لمانځه د پريښودونکي په هکله:

امام شافعي اوامام مالك [رح] د لمانځه د پرېښودونکي په هکله داسي نظر لري چي د لمانځه پرېښودونکی ته کافر او مرتد نه ويل کېږي او په وژلو کښې ئې دوي هم موافق دي خو د حد جاري کولو په نامه سره وژل کېږي د کفر اصطلاح نه ورته

کارول کېږي- نور يو ډول تعذيب دي ورته ورکړل شي د نورو حدونو په شان سره لکه د حد زنا يا غلا تعذيب البته دا احکام ئې په ژوند پوري تړلي دي. بلکي يو نوع احکام نور هم سته چي هغه وروسته له مرگ څخه پرې اجراء کېږي.

نومورې علماء وائي چي وروسته له مرگ څخه دي غسل ورته ورکړل شي او جنازې لمونځ دي پرې اداء کړل شي. د مسلمانانو په شکل دي د هغوي په مقبره کي خښ کړل شي – اما کومه خبره چي د وخت ورکولو ده، ځيني علماء وائي چي وخت دي ورته ورکړل شي تر څو دا شخص توبه وباسي لکه مرتد شخص ته چي وخت ورکول کېږي ترڅو دا مرتد شخص توبه وباسي خو د وخت ورکولو مسئله تر څو چي توبه وباسي د امام شافعي [رح] بلکي د ټولو جمهورو علماؤ په مذهب مستحب او نېك کار دی، او هر چي مرتد ته وخت ورکول کېږي هغه واجب دي بايد ضرور وخت ورته ورکړل شي – او توبه وباسي تر څو د اور د سخت عذاب څخه خلاص شي دليل ددې علماؤ پدې ذکر شوي حکم کښې چي د لمانځه پرېښودونکی کافر نه گڼل کېږي:

لمړی – د قرآنکريم دا آيت دی لکه چي خداي [ج] فرمائي: ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذالك لمن يشاء ([1]). ژباړه: په تحقيق سره خدای [ج] مغفرت نه کوي هغه چاته چي شريك ئې نيولی وي د خدای [ج] سره او مغفرت کوي ماسوٰی د شرك څخه هغه چاته چي خوښه او رضا ئې شي.

دوهم – حديث: همدارنگه يو شمېر حديثونه پدې هکله نقل شوي چي د هغه جملې څخه د مثال په ډول ذکر کوو:

---

[1] د النساء سوره – ۱۱۶ آية.

د حضرت ابي هريره رضی الله تعالیٰ عنه څخه روايت شوی چي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمائي: (ان اول ما يحاسب به البعيد يوم القيٰامة الصلاة المكتوبته فان اتمها الا نقيل: انظرواهل له من تطوع؟ فان له من تطوع اکملت الفريضة من تطوعه الم يفعل سائر الاعمال المفروضته مثل ذالك) – رواه احمد وانسائي و ابو داؤد و ابن ماجة –([1]).

ژباړه: د حضرت ابي هريره رضي الله تعالیٰ عنه څخه روايت شوی چي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمائي: اول هغه څه چي په ورځ د قيامت د خدای [ج] له طرفه د خپل بنده سره محاسبه کېږي هغه لمونځ دی که چېري پوره کړی وي او که ئي نوي پوره کړی نو وبه ويل شي تاسي وګوری آيا ددې سړي د نېکو عملونو يعني نفلونو څخه کوم شی شته که چېري ئي نفلونه درلودل هغه فرضونه پرې پوره کوي وروسته نور عملونه هم پدې د ستور سره اجراء کېږي لکه د لمانځه صورت چي وښودل شوه.

د حضرت امام شافعي او امام مالك رحمهماالله استدلال د قرآنکريم او نبوي حديثونو څخه پدې هکله دي چي د لمانځه پرېښودونکی کافر نه ګڼل کېږي – د ياد شوي حديث څخه داهم معلومېږي چي د لمانځه پرېښودونکي عقيده صحيح ده ليکن بياهم ياد شوي علماء (امام شافعي او امام مالك) يې هغه وخت کافر ګڼي چي په قصد سره د لمانځه د فرضيت څخه منکره شي هغه لومړني حديثونه د لمانځه پرېښودونکی په کفر مرتد کېدلواو يا خو د وژلو وجوب تري اخيستل کېږي څرنګه چي حنابله وو – علماؤ هم په هغه سره استدلال کړيدی. ذکر شوي علماء دا حديث په هغه شخص سره حمل کوي چي د لمانځه پرېښودونکي دغه د

---

۱. محمد بن علي شوکاني – نيل الاوطار – لومړی ټوك ۳۷۴ مخ – دار الجميل بيروت د چاپ کال ۱۹۷۳م.

لمانځه پرېښودل حلال وګڼي او یا خو ئې په هغه شخص حمل کوي چې د کومې جزاء مستحق ګرځېدلی وي چې عبارت له وژلو څخه ده ([1]).

۴- د امام شوکاني رحمت الله تعالی علیه نظر:

همدارنګه د اسلامي فقهي د جیدو او برجسته علماؤ څخه امام شوکاني رحمت الله علیه دی چې نوموړی عالم د پرېښودونکي یا (تارك الصلوٰة) په هکله خپل نظر داسې څرګندوي: وائي چې حقه او صحیح خبره داده چې پرېښودونکی د لمانځه کافر دی بایدووژل شي چې زیاته برخه د امام احمد بن حنبل [رح] مذهب تائید کوي ځکه چې کفر ددې شخص د شفاعت او مغفرت منع کونکی نشي ګرځېدلای، ځکه چې کفر پخپل ذات کښې زیات قسمونه لري. نو بناء په همدې اساس سره پدې خبره سره ئې هغه نورو علماؤ ته په ضمني توګه ځواب ورکړ چې دوي وائې چې دا شخص د شفاعت او مغفرت مستحق نشي ګرځېدلاي. نوموړي په ځواب کښې ورته وویل چې داسې هم نده چې بالکل ددې شخص ته مغفرت ونه شي او یا خو ئې شفاعت قبول نشي.

مثلاً لکه کفر د اهل د قبلې په سبب د بعضې ګناهونو سره حال دا چې بیا هم کېدای شي چې دوی ته مغفرت او مستحق د شفاعت وګرځي خو سره ددې چې خدای [ج] په کفر سره هم مسمٰی کړي.

تر ټولو ضروري خبره چې د یادوني وړ ښکارېږي هغه داده چې د لمانځه د پرېښودونکي وژل به څه ډول وي چې پدې هکله دوه مذهبونه وجود لـــــــري:

---

۳ وهبه زحلي- فقه اسلامي وادلته – لومړي ټوك ۵۰۴ مخ حقانیه پېښور- ب، ت، ث.

۱- جمهورو علماء پدې هکله وائي د لمانځه پریښودونکی (تارك الصلاة) سر باید په توره ووهل شي او سر دي پرې غوڅ کړل شي البته که چیري ئې توبه نه وي ایستلې.

۲- د احنافو مذهب: د احنافو علماؤ نظر دادی چې د جمهورو علماؤ سره غالباً موافق ندی ځکه چې احناف وائي چې پدې شکل سره نه وژل کیږي لکه څرنګه چې د جمهورو علماؤ نظر دی بلکې احناف وائي دی دي ووهل شي او په بندي خانه کښې دي واچول شي تر څو چې په بندیخانه کښې مړ شي. ځکه دوی زیاتوي چې تر ټولو ښه او غوره طریقه د وژلو ئې بندیخانه ده.([1])

[1] شیخ سید سابق – فقه السنة – لومړی ټوك – ۸۲مخ – دارالفکر د چاپ کال ۱۴۰۳ه ق، څلورم چاپ.

دوهم فصل

په لمانځه کښې د امامت حکمونه

امامت په لغت کښې: امامت په اصل کښې دامام د لفظ مصدر دی چي د عامي سرپرستۍ په معنٰی سره راځي.

امام په اصطلاح کښې هر هغه شخص ته ويل کېږي چي اقتداء او متابعت ئي په ټولو امورو کښې کېږي.

لکه څرنګه چي خداي [ج] فرمائي: (**و جعلنا منهم ائمة يهتدون بامرنا**) ژباړه: موږ ګرځولي له دوي (مؤمنانو) څخه امامان چي دوي لاره موندونکي دي زموږ په امر سره.([1]) همدارنګه د امام لفظ د اهل لغت له نظره عام دی، نارينه، ښځينه دواړو ته شاملېږي چي جمع ئي ائيمة راځي يعني هغه څوك چي اتمام او د امر پوره والی پري راغلی وي - او يا داچي هغه چاته ويل کېږي چي اقتداء ورپسي شوي وي.

او يا دا چي امامت هغه روښانه او واضح لاري ته ويل کېږي چي لکه د کوټې د تهداب کرښه په سپينه چونه واچوله شي او پرهغه باندي نقشه رسم شي.([2])

ليکن دغه کوم تحقيق چي وشو دا په عام سطحه دی بلکي يوې ډول ته ئي هم ندی ځانګړی شوی خو زموږ چي پدي ځاي کښې مطلب دي هغه د لمانځه امامت دی.

د امامت اقسام: امامت په دوه ډوله دی:

۱- امامت (کبرٰی) يعني لوي امامت (امارة يا د هيواد رهبري).

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلة – لومړی ټوك – ۱۷۳مخ- حقانيه پېښور ب – ت.
[2] يوئس معلوف المنجد في اللغة – لومړی ټوك – ۱۷مخ – معراج مکتبه – د چاپ کال ۱۳۶۷.

۲- امامت (صغرٰی) یعني وړوکی امامت (د لمانځه امامت).

امامت (کبرٰی) یعني لوي امامت: په اصطلاح کښې په عامه توګه د یوه هیواد په خلکو تصرف او قوت لاسته راوړل چي هدف د تصرف څخه اطاعت دي اوهدف د قوې څخه په دیني او دنیوي امورو (چارو) کښې سرپرستي کول دي ([1]).

همدارنګه امامت د حضرت پیغمبر [ص] څخه نیابت دی. په همدې اړوند دوکتور وهبه زحیلي په خپل کتاب فقه اسلامي وادلته کښې لیکلي:

(الامامة موضوعة لخلافة النبوة في مراقبت الدین وسیاسة الدنیا) ژباړه: امامت قائم مقام ګرځېدل دانبیاؤ علیهم الصلوٰة و سلام دي ددین په ساتلو او د دنیا په سیاست کښې.

لکه څرنګه چي د امامت کبرٰی لپاره مو اصطلاحي تعریف ذکر کړ نو بناء په همدې اساس ضرور ده چي د امامت کبرٰی حکم بیان کړو.

نو بناء په همدې اساس د ټولو علماؤ په اتفاق (اجماع) سره د امیر تعینول په یوه مملکت کښې واجبي او شرعي امر دی ځکه په یوه دولت کښې چي یو تعداد خلك ژوند کوي نو د هغه لپاره ضرور او واجب ده چي امیر ورته تعین کړل شي، تر څو د دوي خپل منځي اختلافات په اصولي توګه حل شي. همدغه راز د خلکو تر منځ د امیر ټاکل د هغه هېواد د خلکو شرعي وجیبه ده.

خو لیکن بیا هم ځیني شرطونه ددغه نوع امامت لپاره د السلامي فقهي علماؤ بیان کړي- چي دا شرطونه شیخ الفقهاء علاء والدین حصکفي په خپل کتاب الدار المختارکي داسي بیانوي:

---

[1] وهبه زحلي - فقه اسلامي وادلة – لومړی ټوك – ۱۷۴مخ- حقانیه پیښور- ب – ت.

د يوه هېواد لپاره د امير ته تاكلو كښې لاندې شرطونه ضروري ګڼل كېږي.

۱ شرط دادی چې امير به مسلمان وي.

۲ شرط دادی چې امير به اصيل (حر) وي.

۳ شرط دادی چې امير به عاقل وي.

۴ شرط دادی چې امير به نارينه وي ځكه د ښځې امارت په اسلامي شريعت كښې جواز نلري.

۵ شرط دادی چې امير به بالغ وي.

۶ شرط دادی چې امير به قوي وي د جسم له پلوه.

۷ شرط دادی چې امير به قريشي وي.

ليكن بيا هم دا خبره ضرور نده چې هاشمي به وي او يا خو به د حضرت علي كرم الله وجهه د اولادې څخه وي لكه څرنګه چې د بعضي اهل تشيع نظر دی د نوموړي قبيلې نظر د امامت په هكله علاؤالدين حصكفي په خپل كتاب الدار المختار كښې داسې بيان كړي:

۱) شرط دادی چې امير به معصوم وي همدارنګه ځيني اماميه او اسماعليه هم پدې ورسره موافق دي.

۲) شرط دادی چې امير به هاشمي وي.

۳) شرط دادی چې امير به د حضرت علي كرم الله وجهه د اولادې څخه وي.

همدارنګه د فاسق شخص تعين د امير په حيث د اسلامي فقهي علماؤ مكروه ګڼلی دي او عزل كول ئې ضرور دي او يا خو دا چې په ښو اخلاقو سره نوموړي ته دعوت وركړل شي تر څو اصلاح شي.

بيا هم د فاسق شخص تعين د امير په حيث سره په دريو شرطونو جواز لري:

۱ شرط دادی چي اهل الحل والعقد به تعین کړي وي.

۲ شرط دادی چي په میراث به ورته پاتي شوي وي.

۳ شرط دادی چي د ضروري امورو د تنظیم لپاره تعین شوي وي.

امـــــامـــت صغــــــرٰی:

د اسلامي فقهي علماؤ له نظره امامت صغرٰی په اصطلاح کښې عبارت دی له هغه امامت څخه چي د مقتدی او امام تر منځ په لمانځه کښی رابطه سره ټینګوي- همدارنګه د اصطلاحي تعریف په هکله ځیني څرګندوني نوري هم شته.

امامت صغرٰی عبارت دی د مقتدي پیروي کول په امام پسي په یوه برخه د لمانځه د برخو کښې ([1])

همداراز شیخ علاؤ الدین حصکفي حنفي پدې هکله په خپل کتاب الدر المختار کښې امامت صغرٰی داسي تعریف کړي: امامت صغرٰی عبارت دی له نښلول د مقتدي د لمانځه په امام پسې په لسو شرطونو کښې دي:

۱ نیت د مقتدي دی په امام پسي.

۲ د مقتدي او امام د ځای یووالی دی.

۳ یووالی د لمانځه د امام او مقتدي دی.

۴ شرط دادی چي د امام لمونځ به صحیح وي د ښځینه ؤ د صف څخه به جدا وي (محاذات) به نوي.

۵ شرط دادی چي مقتدي به په امام باندي وړاندي نه وي.

۶ د مقتدي پوهېدل دی په حرکاتو د لمانځه کښې د امام په حال سره.

[1] شیخ حسن بن علي اشو بنداي- نورالابیضاح ۷۵مخ حقانیه پېښور- ب – ت.

۷ علم د مقتدي دی په حال د امام سره چي عبارت له مقیم او مسافر څخه.
۸ شرط دادی چي مقتدي به شریك وي د لمانځه په ارکانو کښې له امام سره، او داسي نـــــــــور.[1]

خو لیکن بیا هم د اسلامي فقهي علماء پدې هلکه ډول ډول نظرونه لري لکه څرنگه چي شیخ علاؤالدین حصکفي د کشف الاستار په حامش کښې لومړی تعریف ته داسي اشاره کړې لکه څرنگه چي یوه برخه د تعریف د امامت شرطونه وو. لیکن بیا هم نوموړي یاد شوي شرطونه د مقتدي لپاره بیان کړي خو هغه شرطونه چي د امام لپاره دي هغه شپږ شرطونه دي چي داسي ئې بیانوي:

۱ شرط دادی چي امام به مسلمان وي.
۲ شرط دادی چي امام به بالغ وي.
۳ شرط دادی چي امام به عاقل وي.
۴ شرط دادی چي امام به نارینه وي.
۵ شرط دادی چي امام به قاري یعني د قرآن کریم لوستونکی وي.
۶ شرط دادی چي امام به له عذرونو څخه جوړ وي.

امید لرم چي د یاد شوي بحث په هکله همدغه اندازه لیکنه بسوالی وکړي که څه هم نظریات نور هم زیات دي لیکن هغه کوم چي د ضرورت وړ ؤ هغه ته مو مراجعه وکړه او هغه مو راټول کړل. [2]

---

[1] علاؤالدین حصکفي- الدار المختار لومړی ټوك- ۸۲مخ- دارالاشاعة العربیة.
[2] لومړنی مرجع- د کشف الاستارحامش – ۴-.

د امامت د صحت شرطونه

۱ اول شرط د امامت اسلام دی:

لومړنی شرط د صحت د امامت کولو څخه اسلام دی ځکه د ټولو علماؤ په اتفاق سره د کافر او مرتد شخص امامت نه صحیح کېږي، چي پدې هکله د یو شمېر علماؤ نظرونه هم لرو:

۱ **د امام احمد بن حنبل [رح] مذهب:** نوموړی عالم وائي که چېري په یو شخص کښې ددې شك پیدا شو چي آیا دغه سړی مسلمان دی او که کافر او یا مثلاً ددې شك پیدا شو چي دا شخص نر ښځی دی او که جوړ سړی دی نو دا اداء کړی شوی لمونځ ئې صحیح دی او په مقتدیانو (قوم) د لمانځه اعاده او راګرځول نشته تر څو ئې چي صحیح کفر نوي ثابت شوی ځکه ددې دعوې دلیل دادی چي په ظاهر کښې دا شخص لمونځ کوي او خصوصاً بیا امامت کوي نو امامت او یا لمونځ کول د اسلام یوه لویه نښه ده او د ظاهرله پلوه د اندامونو جوړوالی هم پدې دلالت کوي دا معلومېږي چي دا شخص نرښځی ندی خصوصاً هغه څوك چي د نارینه ؤ امامت کوي او که چېري معلومه شوه چي دا سړی کافر دی، نو بیا پر خلکو دلمانځه اعاده (راګرځول) واجب دي- څرنګه چي ددې بحث څخه معلومېږي او دا خبره ترې ثابتېږي چي نن زمونږ د خلقیانو او کمونستانو امامت هم صحیح کېداي شي ځکه چي د ذکر شویو علماؤ دلیل لمونځ کول دي نو کمونستان هم فعلاً لمونځ کوي خو بیا هم ضرور نده چي کمونستان امامت وکړي ځکه چي د قوم نیت په اقتداء کولو کښې نه ورپسي صحیح کېږي او د مسلمانانو په وینو یې لاسونه سره دي، که څه هم د یو شخص په اسلام او کفر سره د لمانځه په خاطر حکم کېږي. لکه څرنګه چي

د پرتنيو علماؤ دليل هم پدې شان سره وو- که څه هم په دارالحرب کښې هم وي چې لمونځ کوي مسلمان ورته ويل کېږي او د ضرورت په وخت کښې ئې امامت کول هم جواز لري.([1])

خو ليکن افضله او بهتره نده کله چې ښه او جيد علماء موجود وي او ياد شوي ډول اشخاص د (قوم) امامت کوي.

۲- د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب: امام شافعي [رح] پدې هکله وائي که چېرې داخبره د لمانځه د اداء کولو څخه وروسته ثابته شوه چې امام کافر، مرتد او يا نرښځی دی نو بيا په قوم سره د لمانځه راگرځول ضروري دي. ځکه چې ياد شوي خلك د امامت کولو مستحق ندي او د قوم لمونځ نه ورپسې صحيح کېږي.[2]

همدارنگه ددې نظرياتو په تائيد سره علامه الفقهيه محمد طاهر البخاري په خپل کتاب خلاصة الفتوٰی کښې ليکــلي:

وائي که چېرې يو شخص د يو قوم يوه مياشت امامت وکړ او بيائې وروسته وويل چې زه خو مجوسي وم نو داسې په اسلام سره مجبوره کېږي د نومړي دا خبره صحيح کېږي چې ووائي د قوم لمونځ صحيح شو همدارنگه ئې وويل چې ما ستاسي يو څه وخت د بې اودسۍ په حال کښې امامت کړی دی ليکن دا خبره هم د نومړي امام د قبول وړ ده ضروري ده چې قوم خپل لمونځ راوگرځوي – په همدې ډول پورتنۍ فقهي جزئيه د امام شافعي او امام احمد بن حنبل د مذهبونو تائيد جوړوي.([3])

---

[1] وهبهٔ زحيلي – فقه اسلامي وادلته – لومړی ټوك ۱۷۴ مخ حقانيه پېښور- ب- ت.
[2] وهبهٔ زحيلي – فقه اسلامي وادلته – لومړی ټوك ۱۷۴ مخ حقانيه پېښور- ب- ت.
[3] محمد طاهر البخاري- مجموعة الفتوٰی – لومړی ټوك – ۴۶،۴۵ مخونه – جيبه کوټه – د چاپ کال ۱۳۹۷ه ق.

۲. دوهم شرط د امامت کولو د سالم عقل درلودل دی:

په همدې توګه د امامت د صحت د شرطونو څخه عقل دی، ځکه چي د عقل په شتوالي د اسلامي فقهي ټول علماء اتفاق لری چي په ليوني (مجنون) پسي اقتداء کول جواز نلري او امامت ئې نه صحيح کېږي. ځکه د لېوني لمونځ د خپل ځان لپاره باطل دی- څرنګه چي د لېوني لمونځ د خپل ځان لپاره صحيح نه شو نو د قوم لپاره په طريقه اولی نه صحيح کېږي. که چېري لېونتوب پداسي شکل سره وو چي ځيني وخت جوړ ؤ او ځيني وخت ليونی ؤ، نو پدې صورت کښې ورپسي صحيح کېږي – ليکن بيا هم کراهيت لري ځکه چي دا خو معلومه نده چي د ليونتوب حالت څه وخت ورباندي راځي کېداي شي چي د لمانځه په منځ کښې ورته راشي او لمونځ فاسد کړي او علت د صحت د لمانځه دادی چي اصل په انسان کښې جوړ والی دی اود مرض راګرځېدل عارض دی نو په عارضي شي سره (احتمال) لمونځ نه فاسدېږي نو بنا په همدې اساس دعقل شتون د امامت د صحت شرط وګرځېده، ددې څخه معلومه شوه چي تر څو يو شخص عاقل نوي اقتداء هم نه ورپسي صحيح کېږي. ([1])

۳- د امامت د صحت د شرطونو څخه دريم شرط بلوغ دی:

څرنګه چي بلوغ د امامت د صحت د شرطونو څخه يو شرط ګڼل کېږي نو په همدې اساس اصلي مميز يعني دوړوکي هلك امامت هم نه صحيح کېږي چي په دې اړوند د علماؤ نظريات په لاندي ډول دي:

---

[1] وهبة زحيلي – ففه اسلامي وادلته – لومړی ټوك ۱۷۴ مخ حقانيه پېښور- ب- ت.

١- جمهور علماء وائي چي د وړوكي هلك امامت د بالغ (كبير) شخص لپاره نه صحيح كېږي، كه فرض لمونځ وي او يا نفلي وي.
٢- امام اعظم ابو حنيفه [رح] هم د جمهور علماؤ سره موافق دی وائي چي د وړوكي هلك امامت كول د بالغ (كبير) شخص لپاره نه صحيح كېږي كه فرض لمونځونه وي او يا نفلي وي.
٣- امام مالك او امام احمد بن حنبل [رح] په مذهب د وړوكي هلك امامت كول د (كبير) شخص لپاره په فرض لمونځونو كښې نه صحيح كېږي – ليكن په نفلي لمونځونو كښې صحيح كېږي مثلاً لكه د تراوېح – كسوف يا خسوف لمونځ وي پدې كښې امامت كول صحيح دي او اقتداء كول ورپسې جواز لري.
ځكه ددوی دليل د حضرت ابن مسعود او ابن عباس رضي الله تعالى عنهما حديثونه دي چي وائي:
(لا يؤم الفلام حتّى يحتلم)([1]) يعني وړوكی هلك دي امامت نكوي تر څو چي بلوغ ته نوي رسېدلی، ځكه چي امامت د كمال حالت دی بلكي وړوكی هلك اهل د كمال نه دی.

4. امام شافعي(رح) پدې هكله وائي چي د بالغ (كبير) شخص اقتداء كول په وړوكي هلك (صغير) پسې جواز لري او اقتداء ئې ورپسې صحيح ده ځكه د نومړي امام دليل پدې هكله د عمر بن سلمة حديث دی چي فرمائي [أممت على رسول الله صلى الله عليه وسلم و انا الغلام ابن سبع سنين]([2]).

[1] محمد بن علي شوكاني – نيل الاوطار – دريم ټوك ٢٠٣ مخ دارالجيل بيروت د چاپ كال ١٩٧٣ م.
[2] محمد بن علي شوكاني – نيل الاوطار – دريم ټوك – ٢٠٣مخ – دارالجيل بيروت د چاپ كال ١٩٧٣م.

د عمر بن سلمة څخه روايت دی چي وائي ما د رسول الله صلی الله عليه وسلم امامت کاوه او زه اوه کلن هلك وم.

ليکن بيا هم نوموړی صاحب المذهب امام د يو شمېر نورو علماؤ نظر اخلي او ليکي چي د وړوکي هلك امامت کول د جماعت لپاره صحت لري خو کراهيت هم پکښې شته.

4) د امام د صحت د شرطونو څخه نارينه والی دي:

کله چي مقتديان نارينه ښځينه او يا نرښځي وي، خو کله چي نارينه والی د امامت لپاره شرط وګرځيدی بناء په همدې اساس د ښځي او يا نرښځي امامت کول د نارينه ؤ لپاره که فرض لمونځونه وي او يا نفلي وي، نه صحيح کېږي. چي پدې اړوند د ځينو علماؤ نظرونه را اخلو:

أ- د جمهورو علماؤ مذ هب:

ياد شوي علماء پدې هکله داسي نظر لري چي که چېري مقتديان ښځينه وي بيا نارينه والی ورته شرط ندی. بناءً د ښځي امامت کول د ښځينه ؤ مقتديانو لپاره صحيح دی ځکه ددوي دليل د حضرت عائشې رضي الله تعالی عنها حديث دی چي هغي او ام سلمة (رضي الله تعالیٰ عنهما) او عطاء روايت کړی فرمائي: [ان المراة تؤم النساء]([1]). – ژباړه: ښځه امام د ښځينه ؤ مقتديانو لپاره امامت کولای شي. همدارنګه په دار قطني کښې له ام ورقه رضی الله تعالی عنها څخه نقل شوی فرمائي: [اذن لها ان تؤم نساء دارها]. ([2]) – ژباړه: د حضرت أم ورقه څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله عليه وسلم نوموړي ته اجازه ورکړه تر څو د خپل کور د ښځو امامت وکړي. بناء په همدې اساس د ياد شويو حديثونو څخه اخيستنه

[1] محمد بن علي شوکاني – نيل الاوطار – دريم توك – ٢٠٢مخ – دارالجيل بيروت د چاپ کال ١٩٧٣م
[2] محمد بن علي شوکاني – نيل الاوطار – دريم توك – ٢٠١مخ – دارالجيل بيروت د چاپ کال ١٩٧٣م

کېږي چي د ښځينه امام امامت کول د ښځينه مقتديانو لپاره صحيح دي جواز لري.

ب- **امام شافعي رحمة الله عليه مذ هب:** امام شافعي رحمة الله پدې هکله وائي چي د ښځينه ؤ مقتديانو امامت کول او بلکي د ښځو حاضرېدل جماعت ته پداسي حال کي چي امام نارينه وي مکروه والی نلري بلکي صحيح او مستحب (نيك) کار دی. امام به د ښځينه مقتديانو د صف په منځ کښې درېږي.

ت- **داما م احمد ابن حنبل (رح) مذ هب:** داما م احمد بن (رح) څخه پدې هکله دوه ډوله نظرئې نقل شوي دي.

١- د ښځينه ؤ مقتديانو حاضرېدل مستحب دي او په همدې شان ئې امامت کول هم د ښځينه ؤ مقتديانو لپاره مستحب دی.

٢- د ښځينه ؤ مقتديانو جماعت ته حاضرېدل او يائې امامت کول غير مستحب دي([1]).

خو دا حج نظر ئې لمړی شماره ده.

ث- **داما م اعظم ابو حنيفه (رح) مذ هب:** د امام صاحب نظر پدې هکله دادی چي د ښځينه ؤ مقتديانو جماعت ته حاضرېدل تنها غير د نارينه ؤ څخه مکروه ګڼي که څه هم د تراوېح، خسوف، کسوف لمونځونو کښې وي، مکروه دی.

ځکه د امام اعظم (رح) دليل پدې هکله داحديث دی: [صلوٰة المراءة في بيتها افضل من صلوتها في حجرتها و صلوتها في محذعها افضل من صلوتها في

[1] وهبة زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ١٧٥مخ – حقانيه پېښور- ب – ت.

بيتها]([1]). ژباړه: د ښځو لمونځونه په کور کښې غوره دي له هغه لمانځه څخه چي په حجر کښې ئې کوي او د ښځي لمونځ په مخدع کښې غوره دی له هغه لمانځه څخه چي په کور کښې ئې کوي.

او بل دا چي د ښځو حاضرېدلو کښې دوه ممنوعه شيان منځته راځي: يو دا چي د امام درېدل د ښځو د صف په منځ کښې دا مکروه دی او يا خو وړاندي والی د امام په ښځينه ؤ مقتديانو سره راځي چي دا هم مکروه دی. نو بناء په همدې اساس په نارينه امام پسې لمونځ کول او يا جماعت ته حاضرېدل هم مکروه دي، له همدې کبله ئې اذان کول هم مکروه دي.

5. د امامت د صحت د شرطونو څخه پاکوالی دی له جنابت، بې اودسی او نورو نجاستونو څخه چي پدې اړوند د علماؤ نظريات په لاندې توګه ليکو:

أ- **د جمهورو علماؤ مذهب:** جمهور علماء پدې هکله داسې وائي چي دا ضروري خبره ده چي د بې اودسی يا نورو نجاساتو څخه امام پاك وي که چېري د امام په جامه يا بدن زياته اندازه نجاست وي لمونځ ئې باطل دی که څه هم نوموړی امام چي امامت کوي خبروي او يا نوي خبرلمونځ ئې باطلېږي.

ب- **د امام مالك (رح) مذهب:** امام مالك رحمة الله عليه پدې اړوند وائي چي که چېري ئې په قصد سره ځان بې اودسه کړی وي نو د امام او مقتديانو دواړو لمونځونه باطلېږي. او که چېري ئې په بې خبری سره په جامه يا بدن نجاست وو او

[1] محمد بن علي شوکاني – نيل الاوطار – دريم ټوك –۱۶۱مخ – دارالجيل بيروت د چاپ کال ۱۹۷۳م.

د لمانځه د خلاصون څخه وروسته پدې خبر شو لمونځ ئې صحيح دی. او که چاته معلومه شي چي امام بې اودسه او يا جنب دی په پسې ئې اقتداء له سره باطله ده.

خو که چېري امام پدې پوه شوی وی او که نه وي ليکن بياهم د مقتديانو لمونځ ورپسي صحيح کېږي او دوي ته د جماعت د لمانځه ثواب ورکول کېږي – که څه هم امام شافعي او امام احمد ابن حنبل (رح) په لمانځه کښې ورسره موافق ندي مثلاً که چېري وروسته پدې سره پوه شي چي امام بې اودسه دی او يا خو ئې په کاليو او بدن کښې نجاست دی نو ضروري ده چي لمونځ راوگرځوي. ځکه چي د نوموړو علماؤ دليل د يوه حديث مضمون دی چي دوکتور وهبه صاحب په خپل کتاب فقه اسلامي کښې نقل کړی وائي: په هغه وخت کښې چي معذور (جنوب) شخص په يو قوم لمونځ اداء کړي نوموړی امام دي خپل لمونځ راوگرځوي او د قوم لمونځ صحيح شو([1]).

ج- **د امام شافعي (رح) مذهب**: امام شافعي (رح) وائي چي اقتداء په هغه چا پسي وروسته نه صحيح کېږي چي په هغه د لمانځه اعاده يعني راگرځول واجب وي مثلاً لکه اودس لرونکی چي په تيمامه کونکي پسي اقتداء وکړي او يا هغه شخص چي په بدن يا جامه ئې نجاست وي ليکن د مينځلو څخه ئې هير شوي وي، ددې ډول اشخاصو د لمانځه راگرځول واجب دي.

6. د امام د صحت د شرطونو څخه حسن د قرائت او د لمانځه ارکان دي: چي پدې اړوند د علماؤ نظرونه په لاندي ټکيو کښې ليکو.

[1] وهبۀ زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم توك – ۱۶۱مخ – حقانيه پېښور- ب – ت.

أ- د جمهورو علماؤ مذ هب:

جمهور علماء وائي د لمانځه ارکان په صحيح توګه اداء کوي او په ښائسته ډول قرآن کريم به لولي. ځکه غير له دې شرطونو څخه امامت هم نه صحيح کېږي نو بناء په همدې اساس د قاري اقتداء په امي پسي نه صحيح کېږي. او د لمانځه راګرځول د قاري لپاره لازم دي. څرنګه چې په ګونګ سړي پسي لمونځ نه صحيح کېږي – که څه هم خپل هم مثله سړي ورپسي اقتداء وکړي امامت کول ئې ورته نه صحيح کېږي.([1])

ب- د امام اعظم ابو حنيفه (رح) مذ هب:

امام ابو حنيفه رح پدې هکله وائي چې اقتداء په خپل هم مثله شخص پسي جواز لري مګر درې کسان دي چې اقتداء د يوه په بل پسي نه صحيح کېږي:

1. د خنثٰی (نرښځي) اقتداء کول په خپل مثل پسي نه صحيح کېږي.
2. د مستحاضې اقتداء په خپل هم مثله پسي نه صحيح کېږي.
3. په هغه ښځه پسي د نورو ښځو اقتداء نه صحيح کېږي چې خپل د عادت وخت ترې بې درکه شوی وي.

ددې اشخاصو اقتداء په خپل هم مثله پسي نه صحيح کېږي.

ج- د امام مالك (رح) مذ هب:

امام مالك (رح) پدې هکله وائي چې شرط په اقتدائ يا صحت د امامت کښې دادی چې امام به د لمانځه په ارکانو قادر وي که چېري د لمانځه د ارکانو څخه عاجز وي

[1] وهبة زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۲۲ مخ – حقانيه پېښور- ب – ت.

که دا ارکان قولي وي لکه سورة فاتحه لوستل او يا فعلي وي لکه رکوع، سجده، قيام کول، نو اقتداء پدې صورت کښې نه صحيح کيږي – مگر بيا هم د هر هم مثله اقتداء په خپل مثل پسې صحيح کيږي غير د هغه استثنی شوو خلکو څخه([1]).

۷. د امامت د صحت د شرطونو څخه دادی چي امام به اشاره کونکی نه وي:
همدارنگه د امام د روغتيا جوړوالی د امامت د صحت لپاره شرط گڼل کيږي، يعني امام به اشاره کونکي نه وي ځکه چي د جوړ سړي اقتداء په اشاره کونکي پسي نه صحيح کيږي. پداسي حال کښې چي مقتدی جوړ او امام معذوره وي يعني اشاره کونکی وي ځکه چي مقتدی په ټولو چارو کښې د امام تابع دي د امام د شان څخه دادی چي مستقل به وي ځکه امام د مقتدې ټول مسئوليتونه په غاړه لري. بالاخره د ټولو علماؤ اتفاق پدې سره دی هغه ضعف چي اشاره کول دي او هغه قوت چي استقلال د امام دی دواړه نه سره جمع کيږي. نو بناء په همدې اساس د جوړ سړي لمونځ په اشاره کونکي پسي نه صحيح کيږي.

۸. جوړوالی د عذر څخه د امامت د صحت د شرطونو څخه دی

أ- **د امام اعظم ابو حنيفه او امام احمد بن حنبل** (رحمالله) **مذهب** پدې هکله داسي څرگند وني لري چي د امام جوړوالی د شرعي عذرونو څخه شرط دی بايد داسي شخص امامت وکړي چي دائمي معذور نه وي مثلاً لکه د پوزي څخه دائمي د ويني بهېدل، د باد جاري والی، د بولو جاري کېدل، ددې ډول اشخاصو امامت نه صحيح کيږي ليکن بيا هم دا حکم تر هغه خلکو پوري دی چي د جوړو خلکو امامت کوي.

---

[1] وهبة زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوک – ۱۷۷مخ – حقانيه پېښور- ب – ت.

که چېري په خپل هم مثله پسي اقتداء وکړي او یا ئې امامت وکړي امامت ئې صحیح دی، ددې ډول مقتدیانو اقتداء هم ورپسي صحیح کېږي. لیکن بیا هم شرط دادی چکښې چي د امام او مقتدیانو عذرونه متحد یعني یو شان وي. نوکه چېري یې عذرونه مختلف وي، امامت او اقتداء ورپسي نه صحیح کېږي. د مثال په توګه ئې یادوم چي که چېري هغه شخص چي بولي ئې جاري وي په هغه چا پسي وروسته اقتداء وکړي چي باد ئې جاري وي نو پدې صورت کښې امامت نه صحیح کېږي او لمونځ ئې د راګرځولو وړ بلکي واجب ده چي لمونځ راوګرځوي. ځکه چي د امام او مقتدیانو عذرونه سره متحد ندي.
که چېري د امام او مقتدیانو عذرونه موافق وه امامت کول ئې جواز لري – یعني د معذورو مقتدیانو لمونځ په معذور امام پسي صحیح دی شرط به داوي چي عذرونه ئې متحد وي([1]).

ب- د امام مالک (رح) مذ هب:

امام مالک (رح) وائي چي د امام جوړوالی له شرعي عذرونو څخه لکه د بولو جاریوالی یا د باد جاري والی، ددې ډول عذرونو څخه جوړوالی شرط ګڼي. ځکه نوموړی وائي چي د هغه د شخص امامت مکروه دی چي صاحب العذر وي په نسبت د هغه شخص چي عذر ونه لري.

ج- د امام شافعي (رح) مذ هب:

امام شافعي (رح) د امام جوړوالی له شرعي عذرونو څخه شرط نه ګڼي، پدې معنٰی چي امامت مکروه ندی چي امام شرعي عذر یا دائمي مریضي و لري ځکه نوموړی وائي چي په صاحب العذر امام پسي د جوړو مقتدیانو لمونځ صحیح کېږي.

[1] وهبهٔ زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۷۹مخ – حقانیه پیښور- ب – ت.

۹. د امامت د صحت د شرطونو څخه د امام د ژبې روغوالی دی چې هر حرف د ټولو صفتونو سره په خپل مخرج کښې اداء کړي.
چې پدې اړوند د علماؤ نظرونه په لاندې ټکیو کښې لیکو:

1. **د جمهورو علماؤ مذهب:** جمهور علماء پدې هکله وائي چې د امام د ژبې جوړوالی ضروري شرط دی لیکن د هغه شخص امامت چې تکرار د حروفو کوي مثلاً تاء تاء یا فاء فاء لولي، جواز لري او اقتداء ورپسې صحیح ده. که څه هم د خپل هم مثله امامت ونکړي بلکې د نورو اشخاصو لپاره هم جواز لري، خو بیا هم پدې صورت کې ئې لمونځ مکروه کېږي – لیکن دا نظریه د جمهوروعلماؤ ده خو امام ابو حنیفه (رح) ورسره موافقت نلري[1].
څرنګه چې د امامت د صحت شرطونه مو یاد کړل خو یو شمېر نور شرطونه دي چې هغه په داخل د مذهبونو کښې دي مثلاً د یو مذهب پدې موافقه وي او بل مذهب ورسره مخالف وي، سره له دې چې په لومړنیو شرطونو کښې اراء او نظرئې د مذاهبوذکر شوي لیکن بیا هم دا هغه شرطونه دي چې د ځینو مذهبونو پرې موافقه وي او ځینو مذهبونو موافقه ورسره نوي مثلاً په مخالف المذهب پسې اقتداء کول.

أ- **د امام شافعي او ابو حنیفه په مذهب سره شرط دادی چې امام او** مقتدي به دواړه د یوه مذهب پیروان وي که چېرې د امام ابو حنیفه د مذهب پیروان په امام شافعي مذهبي پیروان پسې اقتداء وکړي او پدې حال کې ددې امام څخه وینه وبهېږي او اودس ونه کړي او یا مثلاً شافعي مذهبي په حنفي مذهبي پسې

[1] وهبۀ زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوک – ۱۹۰مخ – حقانیه پېښور- ب – ت.

اقتداء وکړي نو پدې صورت کې د مقتدي لمونځ باطلیږي ځکه پدې سره چې د مقتدي د خپل مذهب په قواعدو سره د امام لمونځ باطل ګڼي نو بناء په همدې اساس په عمومي احکامو او قواعدو کښې د مخالف في المذهب امامت نه صحیح کیږي.

خو امام ابو حنیفه رحمة الله علیه وائي چې په امام شافعي مذهبي مقلد پسې اقتداء کول مکروه دي او امام شافعي (رح) وائي په شافعي مذهبي مقلد امام پسې اقتداء کول بهتره دي نه په حنفي مذهبي او یا نورو مذهبونو پسې یعنې هغه څوك چې د لمانځه په ځینو رکنونو او شرطونو سره معتقد نه وي.

ب- **امام مالك او احمد بن حنبل (رح) وائي:** کوم شی چې د لمانځه په صحت کښې شرط وي په هغه شي کښې اعتبار د امام مذهب ته ورکول کیږي، مثلاً که چیرې مالکي مذهبی په حنفي مذهبي – او یا حنفي مذهبی په شافعي مذهبي پسې اقتداء وکړي نو په اوداسه کښې به ټول سرنه مسح کوي ځکه د ټول سر مسح کول شرط ندی نو بناء په همدې دلیل سره د یاد شویو علماؤ په نظر په یاد شویو صورتونو کښې د مقتدي لمونځ صحیح کیږي ځکه د امام د لمانځه په صحت سره په خپل مذهب کښې هغه شی چې شرط وي د مقتدي د لمانځه په صحت کښې نو پدې صورت کښې اعتبار د مقتدي په مذهب سره دی مثلاً لکه مالکي مذهبي او یا حنفي مذهبي چې په داسې حال کښې اقتداء وکړي چې شافعي مذهبي امام نفلي لمونځ کوي نو پدې صورت کښې د مقتدې لمونځ باطل دی ځکه چې د فرض لمانځه اداء کونکی په نفل کونکي پسې د امام مالك او احمد بن حنبل (رح) په مذهب اقتداء باطله ده ځکه د اقتداء د شرطونو څخه

یوشرط د امام او مقتدي د لمانځه یووالی دی یعني د هغه امام امامت کول د مقتدیانو په نسبت صحیح دي چي لمونځ ئې یو وي.

او د هغه مقتدي لمونځ په یو امام پسي صحیح کېږي چي ددوي لمونځ یو وي. بلکي پدې ډول اقتداء او امامت د صحت حکم ورکول کېږي او کوم شرعي نواقص نه ورته راجع کېږي([1]).

2. د امام احمد بن حنبل (رح) په مذهب د امام شرط دادی چي عادل به وي.

امام احمد بن حنبل (رح) وائي چي د فاسق شخص امامت کول نه صحیح کېږي یعني هغه امام چي د لویو ګناهونو مرتکب شوی وي او یا په وړو ګناهونو دوام کوي ددې ډول اشخاصو امامت نه صحیح کېږي – که څه هم په خپل هم مثله پسي اقتداء وکړي بیا هم نه صحیح کېږي. که چېري یو ځوك په فاسق سړي پسي اقتداء وکړي نو په مقتدي د لمانځه راګرځول ضرور بلکي واجب دي.

ځکه پدې شرط د نوموړي امام په مذهب کښې د اقتداء صحت راځي چي امام عادل وي.

نوموړي امام وائي په داسي صورت کښې چي د جمعې او عیدونو لمونځ تیار وي او امام موجود نه وي او امام ته ضرورت پیدا شي نو پدې صورت د فاسق شخص امامت کول جواز لري او اقتداء ورپسي صحیح کېږي.

[1] وهبة زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۸۱مخ – حقانیه پېښور- ب – ت.

که چېرې عادل امام پیدا شو نو هغه باید امامت وکړي ځکه د متقي او عادل امام په امامت کولو سره د جمعې زیاتوالی راځي او د خلکو نفرت لرې کېږي او د راتلونکو لمونځونو لپاره په جمع سره شوق ورته پیدا کېږي.

خو امام مالك (رح) پدې اړوند وائي د امام عدالت شرط دی د فسق او یا نورو منهیاتو څخه به ځان ساتلی وي خو هغه فسق چې د لمانځه تر امورو پورې متعلق وي مثلاً لکه څوك چې د لمانځه د فرضونو یا شرطونو د اداء په هکله سستي کوي او یا مثلاً غیر د اوداسه څخه لمونځ کوي.

که چېرې د امام فسق د لمانځه تر امورو پورې تړلی نه وي مثلاً کله چې امام زاني یا شراب خوړونکي وي امامت ئې صحیح کېږي بلکې مکروه والی لري – چې همدا د رائج مذهب قول دی. همدا راز دوکتور وهبه زحیلي هم ددې مذهب په رحجان سره تائید کړی([1]).

3. **د امام مالك ، امام اعظم ابو حنیفه او امام احمد بن حنبل (رحمهم الله) د ټولو مذاهبو شرط دادی چې امام به د لمانځه راګرځوونکی نه وی:**

پدې هکله د ذکر شوو علماؤ نظر دادی چې په لمانځه راګرځونکي امام پسې دوختي لمانځه اداء کونکي یعنې پداسې صورت کښې چې امام د قضاء شوي لمانځه (اعاده) کوي او د وختي لمانځه اداء کونکي مقتدي اقتداء ورپسې نه صحیح کېږي، ځکه د لمانځه راګرځونکي لمونځ په نفلي لمانځه کښې حسابېږي او د فرضي لمانځه اداء کونکي اقتداء په نفل کوونکي پسې د وروسته نه صحیح

[1] وهبهٔ زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۸۲مخ – حقانیه پېښور- ب – ت.

کبږي – بلکي يو بل مهم او ضروري شرط پدې اړوند دادی کله چي کوم شخص د يوه قوم امامت کوي د لمانځه د شرطونو او ارکانو په کيفيت بايد عالم وي مثلاً لکه اودس کول يا وخت پېژندنه او داسي نور.

د امامت مکروهات او هغه اشخاص چي امامت يې مکروه دی

۱- د فاسق سړي امامت مکروه دی:

د فاسق سړي که څه هم د خپل هم مثله امامت وکړي هم امامت يې مکروه دي. همدغه نظريه د مالکيه وو او شافعيه وو او حنابله وو علماء وو ده دوي وائي چي په فاسق امام پسي لمونځ مکروه دی ځکه چي په ديني امورو کښي غور نکوي نو بناءً په همدې دليل امامت ئي هم مکروه دی خو ليکن بيا هم د امام احمد بن حنبل (رح) په مذهب د جمعې او عيد لمونځ ترې استثنٰی کړی وائي چي پدې لمونځو کي ئې امامت صحيح کېږي پدې شرط چي ضرورت وليدل شي او عادل امام نوي.

امام اعظم ابو حنيفه (رح) مذهب پدې هکله وائي د فاسق امامت کول د خپل هم مثله لپاره صحيح کېږي يعني که چېري يې همدغه شان فاسق امامت وکړ جواز لري او د نورو خلکو لپاره جواز نلري او امامت ئې د هغوي لپاره مکروه دی.

د مکروه والي دليل ئې چي د فاسق امام امامت کول مکروه دی دا حديث د پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) دی چي ابن ماجه د حضرت جابر (رض) د رسول الله (ص) څخه روايت کړی چي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمائي: [لاتؤ من امراةً رجلاً و لا اعرابي مهاجراً ولا يؤ من فاجرمؤمناً الاان يقهره بسلطان يخاف سيفيه او سوطه] ([1])

ژباړه: امامت دي نه کوي ښځينه د نارينه وو او امامت دي نه کوي اعرابي د مهاجرينو او امامت دي نه کوي فاجر او فاسق شخص د مؤمن سړي مګر خو بيا هم په هغه وخت کښې يې کولای شي چي د توري او قمچين څخه ئې وېرېږي. دائې دليل د کراهيت دی اما کوم صحت د امامت دی هغه خو صحيح کېږي ځکه هغه حديث چي شيخانو روايت کړي هغه د لمانځه په صحت سره دليل دي. [ان ابن عمر کان يصلي خلف الحجاج] او [صلو خلف کل بروفاجر][2]

ژباړه: ابن عمر رضی الله تعالی عنه په حجاج بن يوسف پسي لمونځ او اقتداء کوله او په همدې توګه ئې داسي روايت کړی چي ستاسي لمونځ او اقتداء وکړی په هر فاسق او فاجر پسي.

[1] محمد بن علي شوکاني – نيل الاوطار – دريم توک ١٩٩ مه ص دارالجيل بيروت د چاپ کال ١٩٧٣
[2] محمد بن علي شوکاني – نيل الاوطار – دريم توک ١٩٩ مه ص دارالجيل بيروت د چاپ کال ١٩٧٣

همدغه راز د فاسق او مبتدع د امامت کولو په هکله شيخ سيد سابق (رح) په خپل کتاب فقه السنة کښې ليکي چي همدې دليل سره د علماءو نظر هم زيات موافقت لري دادی چي وائي هر هغه څوك چي لمونځ ئې په انفرادي توګه يعني د ځان لپاره صحيح شي د نورو خلکو لپاره يې هم لمونځ صحيح کېږي خو بيا هم ددې دليل سره سره د اسلامي فقهي علماؤ د فاسق او مبتدع امامت مکروه کڼي ځکه هغه حديث چي ابو داؤد او ابن حبان له سائب بن خلاد څخه روايت کړی چي يو شخص د يوه قوم امامت کاوه او د قبلې شريفي طرفته ئې لاړې تو کولې او رسول الله (صلي الله تعالٰی عليه وسلم) ورته وکتل نو رسول رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمائيل: [لا يصلي لکم](1)

ژباړه: دا شخص دې ستاسي امامت نکوي په هغه وخت کي چي دې شخص د امامت کولو اراده وکړه او غوښتل يې چي امامت وکړي نوموړی (امام) ئي له امامت څخه منع کړاو د رسول الله صلى الله عليه وسلم په امر ئې خبر کړ. نوموړی (امام) رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ورغي او دا جريان ئې ورته بيان کړ نو رسول الله صلى الله عليه وسلم په جواب کي ورته وويل هو ما امر کړی .... ځکه چي تا خدای (ج) او رسول الله (ص) ته ضرر رسولی دی او نا لائق کار دي کړی، بناء په همدې دليل د اسلامي فقهي علماء د فاسق او مبتدع شخص امامت مکروه ګڼي(2).

٢ – د بدعت کونکي امامت مکروه دی:

---

1 محمد بن علي شوکاني – نيل الاوطار – دريم ټوك ١٩٩ مه ص دار الجيل بيروت د چاپ کال ١٩٧٣ م
2 شيخ سيد سابق – فقه السنة – لومړي ټوك ٢٠١مخ – دار الفکر- د چاپ کال ١٤٠٣، څلورم چاپ.

د مبتدع یا بدعت کونکي امامت د اسلامي فقهي علماء مکروه ګڼي لیکن هغه بدعت کونکي چي پدي بدعت سره کافر نه ګڼل کېږي، مثلاً لکه فاسق خو د فاسق څخه ښه دی. مبتدع یا په دین کي د نوي کار پیدا کونکی هغه شخص ته ویل کېږي چي دده عقیده د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه خلاف وي. دا خلاف ئي په قصد سره نه بلکي د سهوي له کبله وي خو که چېري مبتدع د دین د بدهي او ضروري امورو څخه منکر سي نو کافر ګڼل کېږي. لکه خدای (ج) ته د جسم ثابتول یا لکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم او ابو بکر صدیق (رضی الله تعالی عنه) له ملګرتیا څخه انکار کول او حال داچي دا په قطعي نصوصو سره ثابت شوی [اذا یقول لصاحبه] هغه وخت چي رسول الله وویل ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه ته وویل چي مه غمجن کېږه خدای (ج) له موږ سره دی نو چي لدې ډول صریحي نصوصو او دلائلو څخه منکر شوی وي یو د اسلامي فقهي د ټولو علماؤ په اتفاق سره ددي ډول مبتدع امامت کول نه صحیح کېږي([1]).

3. د ړانده امامت مکروه دی:

د امام اعظم ابو حنیفه، امام مالك او امام احمد بن حنبل (رحمها الله) په مذاهبو د ړانده امامت مکروه دي خو لیکن دا کراهیت ئي تنزیهي دی نه تحریمي، ځکه چي ړوند د نجاست څخه ځان نشي ساتلی خو بیا هم امام ابو حنیفه (رح) یو صورت تري استثنٰی کړی. هغه حالت دادي چي ړوند شخص اعلم د قوم وي، یعني په ټول قوم عالم وي بیا ئي امامت کول ندي مکروه او د امام شافعي (رح) په مذهب د ړانده امامت صحیح دی – او جواز ئي ورته ورکړی بدون د مکروه والي څخه،

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي و ادلته – دوهم ټوك ۱۸۷مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.

ځکه چي ړوند شخص ئې په جوړ (د سترګو خاوند) ورقیاس کړی بناءً د ړانده شخص امامت صحیح دي ځکه د نوموړي امام د مذهب دلیل دادی چي ړوند شخص په امامت کي ډیر خاشع، عاجز او متضرع وي نو ځکه ئې امامت صحیح دی. نوموړی امام زیاتوي چي د ړانده امامت د ټولو علماؤ په نظر صحیح دی دلیل ئې د ابن عباس (رضی الله تعالٰی عنه) صحیح حدیث رانقل شوی چي فرمائي: [ان النبي صلى الله عليه وسلم استخلف ابن ام مكتوم يؤم الناس و هو اعمٰی([1])]

ژباړه: حضرت آبن عباس رضی الله تعالی عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه نقل کوي وائي چي رسول الله (ص) به ابن ام مکتوم خلیفه ګرځاوه په لمانځه کښې نوموړي به په خلکو امامت کاوه حال داچي دی ړوند ؤ. ځکه ړوند والی داسي یوه خاصه ده چي د لمانځه افعال او یا مثلاً د لمانځه شرطونه هیڅ نه پرې ګډوډ کېږي دا ړوند د (فاقد الشم) سره مشابهت لري. نو فاقد الشم یعني ورکونکی د ژراغ جوړ سړي دي اقتداء ورپسي صحیح ده. بناء په همدې اساس په ړانده پسي هم اقتداء صحیح ده – همدارنګه ړوند، بې سترګو، اعمٰی (شب کور) یا هغه شخص چي د شپې له طرفه څه نه ویني د جوړ سړي په حکم کي دی او امامت کول ئې صحیح دي نو ړوند هم د هغه په حکم کي دي.همدارنګه ئې ګونګ هم په ړانده باندي ورقیاس کړی او د هغه په حکم کي دی لیکن د حنابله وو مذهب پکښې داده چي امامت کول ئې صحیح کېږي، همدارنګه قاضي ابو علي پدې هکله وائي چي (قطع الیدین) هغه شخص چي لاسونه ئې قطع شوي وي ددې شخص امامت هم صحیح کڼي دا په یوه روایت کي وائي او په بل روایت کي وائي

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي ادلته – دوهم ټوك ۱۸۷ مخ – حقانيه پېښور – ب – ت - .

چي د قطع اليدين امامت نه صحيح کېږي او همدارنګه يي قطع الرجلين – يعني هغه شخص چي دواړي پښي ئي قطع شوي وي امامت ئي نه صحيح کېږي.([1])

4. د هغه شخص امامت مکروه دی چي خلک پرې راضي نوي:

د هغه شخص امامت مکروه دی چي خلك پرې راضي نوي او يا ورته د کراهيت په سترګه ګوري بلکي دا کراهيت د احنافو په مذهب سره مکره تحريمي دی ځکه حديث د رسول الله صلی الله عليه وسلم دی چي فرمائي [لا يقبل الله صلوٰة من تقدم قوماً و هم له کارهون]([2])

ژباړه: نه قبولوي خداي (ج) د هغه شخص لمونځ چي دی د يوه قوم امامت کوي او خلك پرې راضي نه وي.

همدارنګه پدې هکله له ابي امامة (رض) څخه روايت شويدی چي فرمائي: [ثلاثة لا تجاوز صلوٰتهم اذانهم و امام قوم و هم له کارهون]([3])

ژباړه: له ابي امامة (رض) څخه روايت شويدی وائي چي: درې کسان دي چي ددوي لمونځونه نه قبلېږي چي د هغو له شمېرې څخه هغه امام دی چي د قوم خوښ نه وي. او همدارنګه پدې هکله استاذ الفقهاء الامام قاضي خان الحسن بن منصورپه خپل کتاب کښې ليکلي دي چي که چېرې يو شخص د يوه قوم امامت وکړي خوپداسي حال کښې چي قوم ددې شخص په امامت راضي نه وي، نو که

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي ادلته – دوهم توك ۱۸۸ مخ – حقانيه پېښور – ب – ت - .
[2] سليمان ابن شعيب – ابي داؤد – دوهم توك – ۸۸ مخ – الداعيه پېښور – ب – ت .
[3] محمد ابن علي شوکاني -

چېري ئې دغه کراهيت ګڼل د فساد له وجهې څخه وي او يا پداسي وجه وي چي قوم ئې په امامت سره غوره وي په نسبت ددي امام سره کېداي شي پدې وجه سره پدې امام ناراضي وي. او که چېري دا شخص (امام) چي امامت ددې قوم کوي په امامت سره حق او غوره وي ددې شخص امامت مکروه نه ګڼل کېږي ځکه چي د جاهل او فاسق سړي دا خاصيت دی چي د علماؤ سره جوړ نه راځي.([1])

5. د لمانځه اوږدوالي په قوم مکروه دی داسي چي دا اوږدوالی د نسبت تر اندازې ازيات وي چي په قرائت او يا نور ذکرونو کښليکن دا مکروهوالی د احنافو علماؤ په مذهب تحريمي دی که چيري قوم نه وي پرې راضي.

۲ – د امام شافعي او امام احمد بن حنبل (رحمهماالله) مذهب:

امام شافعي او امام احمد بن حنبل (رحمهماالله) مذهب هم اوږدوالی د لمانځه يا جماعت په قوم مکروه ګڼي ليکن حالت د رضائيت ئې ترې استثنٰی کړی دی. د جماعت په لمانځه کي پداسي حال کښې چي يو شمېر محدود مقتديان او د هغوي شوق هم دې ته وي چي امام بايد زيات قرائت په لمانځه کښې ووائي مکروه نه ګڼل کېږي، صحيح دی. خو اوږدوالی د قرائت مستحب دی دليل د هغه علماؤ چي اوږدوالی په لمانځه کښې مکروه ګڼي د ابي هريره (رض) حديث دی چي د حضرت پيغمبر (ص) څخه نقل کوي – رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمائي: [اذا صلي

[1] حسن بن منصور – قاضيخان – لومړي ټوك – ۴۵مخ حقانيه پيښور.

احد كم بالناس فاليخفف فان فيهم الضعيف والسقيم والكبيرفاذا صلى لنفسه فليطول ماشاء] ([1])

ژباړه: ابي هريره رضي الله تعالیٰ عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه روايت كوي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائي: په هغه وخت كښي چي يو له تاسي څخه امامت كوي په خلكو سپكوالى او تخفيف دي كوي ځكه پدوي كښي به ضعيف او مريض او كبير يعني د زيات عمر خاوند به وي او په هغه وخت كي چي يوازي لمونځ كوي يوشخص نو اوږدوالى دي پكښي كوي په هغه اندازه چي څومره ئي خوښه او اراده شي مفهوم او مطلب ددي حديث دادى چي لنډوالى دي كوي امام په قوم سره خو سره له پوره والي د تسبيح او يا نور جزونه د لمانځه كښي – همدارنگه پدې رابطه ليكي چي تخفيف د امام په قوم سره مستحب دى او يو حديث پدې هكله چي شيخانو د انس (رض) روايت كړى فرمائي: [ماصليت خلف امام قط أ خف صلوٰة ولا اتم صلوٰة من النبي صلى الله عليه وسلم]([2])

حضرت انس (رض) فرمائي چي ما لمونځ ندى كړي په هيڅ يوه امام پسي چي ډير سپك (اخف) او ډير پوره په ټولو ركنونو او شرطونو سره وي غير د حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم د لمانځه څخه همدارنگه ابو عمر بن عبدالله ليكي د هر امام لپاره يو امر شته چي په هغي سره اتفاق شوي چي د امام تخفيف په قوم سره مستحب دى ليكن پداسي اندازه تخفيف او سپكوالى چي د لمانځه په اصلي ركنونو، شرطونو او يا نورو ذكرونو كښي كمبود رانه ولي كه چيري كمبود او

[1] محمد بن اسماعيل البخاري – لمړى ټوك ۹۷ مخ – قديمي كتابخانه ارام بازار د چاپ كال۱۹۳۸م.
[2] امام مسلم – صحيح المسلم – اول ټوك ۱۸۸مخ- اكرميه پيښور – د چاپ كال ۱۳۴۹دهلي.

نقصان راولي نو لمونځ نه صحيح کېږي. وروسته وائي چي پدې اړوند د اسلامي فقهي د علماؤ تر منځ هيڅ اختلاف نشته چي په قمخ تخفيف کول په لمانځه کښې مستحب دي.. ([1])

6. په لمانځه کښې د امام انتظار د مقتديانو لپاره چي اقتداء ورپسي وکړي مکروه ګڼل کيږي:

۱- د جمهورو علماؤ مذهب:

د جمهورو علماؤ په نظر په لمانځه کښې دننه د امام انتظار کول د نورو خلکو لپاره مکروه دی مثلاً امام په لمانځه کي داخل دي او د نور خلکو اوازئې واوريدی نو امام انتظار ورته وکړي تر څو دغه خلك لمونځ ورسره ونيسي ځکه د امام انتظار کول د مقتديانو لپاره په عبادت کښې شريکوالی دی دا جواز نلري اوکراهيت منځته راوړي لدې کبله چي د لمونځ کوونکو څخه مشقت او تکليف رفع شي. هغه څوك چي د امام سره د لمانځه د اول سره څخه شريك وي ډير حق لري په نسبت د هغه خلکو چي هغه د لمانځه څخه خارج يا وتلي وي او امام ورته انتظار کوي.

۲- د امام شافعي (رح) مذهب:

امام شافعي (رح) پدې هکله ليکي چي د امام انتظار کول مقتديانو ته د لمانځه د نيولو لپاره مستحب دی، پداسي حال کي چي د امام اراده داوي چي داخلك راشي

[1] شيخ سيد سابق فقه السنة – لومړی توك – ۱۹۵مخ – دارالفكر – د چاپ كال ۱۴۰۳ ه ق – ځلورم چاپ.

او په ده پسي وروسته اقتداء وکړي. که په قيام، رکوع اويا دوهمه قعده کښې امام ناست وي نو د مقتديانو لپاره انتظار وکړي تر څو جماعت ورسره ونيسي خو بيا هم پدې شرط سره چې انتظار کول ډير زيات نشي.

مثلاً که چېري انتظار په ټول لمانځه سره وسي نو په هغې کې به ئې اثر ښکاره نشي البته دا خبره هم ثابته ده چې رسول الله (صلى الله عليه وسلم) به انتظار کاوه او لومړى رکعت به ئې دومره اندازه اوږداوه چې د پښو اواز ئې اوريدل کيده او همدارنګه رسول الله (صلى الله عليه وسلم) جماعت کولو ته هم انتظار کاوه – اول انتظارد رسول الله (صلى الله عليه وسلم) په صلوٰة خوف کښې وو تر څو هغه دوهمه طائفه د خلکو لمونځ ورسره ونسي. بيا هم ابن قدامة الحنبلي الشافعية او قاضي له حنابله ؤ څخه خپل نظر پدې هکله داسي څرګندوي: وائي چې په لمانځه کې د امام انتظار کول د مقتديانو لپاره (جائز) خو مستحب ندى او طبعي خبره ده چې د علم خاوندانو، فقهاؤ، محدثينو علماؤ لپاره معمولاً انتظار کول کېږي.([1])

همدارنګه پدې هکله شيخ سيد سابق (رح) په خپل کتاب فقه السنة کښې ليکلي: چې د امام انتظار کول د قوم اړوند ددې لپاره چې مقتديان جماعت ونيسي مستحب دي څکه د ابي سعيد څخه حديث نقل شوى چې فرمائي: [لقد كانت الصلوٰة تقام فيذهب الذاهب الى البيقع فيقضٰى حاجته ثم يتوضاء ثم ياتني والرسول الله صلى الله عليه وسلم في الركعته الاولى فمايطولها]([2])

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۹۰مخ – حقانيه پيښور – ب – ت.
[2] شوکاني محمد ابن علي – نيل الاوطار دريم ټوك – ۱۶۹ مخ – دارالجيل بيروت دچاپ كال ۱۹۷۳.

ژباړه: حضرت ابي سعيد رضي الله تعالی عنه فرمائي چي لمونځ ودريده نو پس تلونکي شخص به بيقع ته تللو او هلته به ئې حاجت پوره کاوه بيا به ئې اودس کولو کله به چي راغلی رسول الله صلی الله عليه وسلم به په لومړي رکعت کي وو او تر دې وخت ه پوري به ئې اوږدکړې ؤ نو بناء په همدې اساس د امام انتظارکول د مقتديانو لپاره مستحب دی ځکه چي پدې کنبې د جماعت زياتوالی راځي او ټول خلك د جماعت په لمانځه کي شريك کېږي.

7. د هغه امام امامت مکروه دی چي (کثيراللحان) وي :

يعني دومره اندازه لحن کوي چي معنٰی ته په صريح ډول سره تغير نه ورځي لکه لفظ د (الحمد الله رب العالمين) مثلاً لکه ددال (د) حرف ته جر ورکول او يا حرف ها (ه) ته نصب ورکول او يا حرف باء (ب) ته د (رب) نصب ورکول او داسي نور البته امامت ئې په هغه چا صحيح کېږي چي هغه کثير اللحن نه وي ځکه نوموړي شخص په فرض قراءت سره اداء کړيده بيا هم مکروه والی لري، لکه څرنګه چي د اصلي متن حکم هم داسي دی.

8. د هغه شخص امامت مکروه دی چي د ځينو حروفوپه اداء کنبې فصاحت ونه لري لکه د ضاد (ض) يا قاف (ق) حروف د جمهورو علماؤ په نظر غير د احنافو څخه. که عربي وي او يا عجمي امامت ئې صحيح دی ځکه چي دوي دا حرفونه اداء کولای شي خو بيا هم مکروهوالی لري.([1])

9. د اعرابي امامت مکره دی: هغه شخص چي په صحراګانو کي کي ژوند کوي ولو که په سفر او يا اقامت کنبي وي هم امامت ئې مکره دی لېکن بيا هم د

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۹۰مخ – حقانيه پېښور – ب – ت.

خپل هم مثله لپاره صحیح کېږي. چي په دې هکله امام اعظم ابو حنیفه (رح) د ترکمنو – کردیانو، عامي – تړول د اعرابو په جمع کې راوستلي دي نو څرنګه چي د اعرابیانو امامت مکروه دی نو همدارنګه دیاد شویو خلکو امامت هم مکروه دی ځکه علت د مکروهوالي د امامت ئې دادی چي په دوي کي جهل زیات وي نو جاهل شخص که اعرابي وي او یا حضري امامت یې مکروه دی خو پداسي حال کي چي عالم شخص موجود وي امام احمد بن حنبل (رح) وایي چي د اعرابي شخص امامت باك نلري او امامت یې صحیح کېږي خو لیکن داضرور ده چي په دیني علومو کي به مهارت لري یعني دیني تعلیم به یې کړی وي.

10. د امام درېدل په لوړځاي کې له مقتدیانو څخه لمونځ مکروه کوي د یوه ګز په اندازه او یا زیات له یوه ګز څخه چي وي کېدای شي چي پدې هکله به ان شاء الله په راتلونکي فصل کي په مفصل ډول سره معلومات تر لاسه کړو.

11. د ولد الزنا (حرامي) امامت مکروه دی:

ا- جمهور علماء غیر د حنابله ؤڅخه د ولد الزنا یا حرامي امامت ګول د نورو خلکو لپاره مکروه ګڼي، دا پداسي صورت کي چي نور خلك موجود وي او حرامي امامت کوي ځکه چي د امامت د مکروهوالي علت ئې دای چي د ولد الزنا یا حرامي خو پلار نشته چي دیني علم ورزده کړي اودین ښودنه ورته و کړي نو په هدې خاطر نوموړی جاهل پاتي کېږي او داچي د خلکو نفرت هم ترې کېږي، بناءً د ولدالزنا امامت مکروه دی.

ب- احناف علماء پدې هکله خپل نظر داسي څرګندوي: پداسي حال کي چي د ولدالزنا یا حرامي امامت کول مکروه دي خو که چېري متقي او پرهېزګاره عالم

ورځخه جوړ شوی وي نو امامت کول یې صحیح او جواز لري، ځکه چي د امامت مکروه والی د ځینو نیمګړتیاو له کبله دي نه د ولدالزناء د ذات په خاطر.

ج- امام مالک (رح) وایي: که چیري د دائمي یا همیشه لپاره امام وي نو امامت کول ئې مکروه دي او که په ځینو ځایونو کي امات وکړي نو بیاصحیح او جائز دی بدون له مکروهوالي څخه.

د- امام شافعي (رح) وایې: چي د ولد زنا امامت د خپل هم مثله لپاره صحیح کیږي،او د نورو خلکو لپاره مکروه دی.([1])

څرنګه چي مو په لومړنیو شمارو کي هغه مکروهات یاد کړل چي د ټولو علماؤ مذاهب پکښې ذکر شوي وو. اوس دلته د امامت یو شمېر نور مکروهات دي چي په ځانګړي توګه د مذهبونو نظرونه پکښې راغلي دي او د یوه خاص مذهب څخه نمایندګي کوي مثلاً :

1. د امام اعظم ابو حنیفه (رح) مذهب:

پدې ځاي کي هغه شیان ذکر شوي چي د لومړنیو شمارو سره یو څه توپیر لري هغه داچي د امام صاحب په نظر د (امرد) واړه هلکان یعني لغړزني امامت کول مکروه تنزیهي ګڼي –که څه هم په ټول قوم کي عالم وي بیا یي هم امامت مکروه دی – پداسي صورت کي چي ددې هلك په امامت کولو سره وېره منځته راځي. مثلاً لکه د شهوت په نظر ورته کتل – که د فتنې وېره نوي نو بیا ئې امامت صحیح او

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۹۱مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.

کراهیت نلري چي صحیح قول همدغه دی. همدارنګه د (سفیه) یعني هغه شخص امامت مکروه دی چي تصرفات یې د عقل په مقتضٰی اوپه شریعت نوي برابر امامت کول یې مکروه دي. همداراز د فلج سوی شخص هم امامت مکروه دی – همدارنګه د برګ (پیس) مرض، مجذوم، مجهوب او هغه چا چي بولي په پیچکاري ترې خارجوي همدارنګه د کوږ یعني هغه کوږ چي په ځینو پښو سره دربدلای سي چي لاس یې غوڅ وي –د شرابو څښونکی، سود خوړونکی، او نمیم یعني هغه شخص چي د خلکو ترمنځ د فساد د تیت او افشاء کولو لپاره خبري وړي، ریا کار (یعني هغه ریا کار چي قصد یې داوي چي خلګ یې ووینې، متصنع یعني هغه ځوك چي یو نوع تکلف تېروي د عبادت د تحسین لپاره، هغه امام دی چي په اجوره نیول شوی وي پداسي حال کي چي مقیده اجوره ورته معلومه شوې وي او که اجوره نه وي ورته معینه شوې نو بیا هم نه مکروه کېږي ځکه چي دا په صدقه سره ورقیاس کېږي، همدارنګه د ښځینه وو امامت کول هم مکروه ګڼل کېږي. لکه څرنګه چي مو لومړی پدې هکله مفصل معلومات بیان کړل. نو ددغه یاد سویو ټولو خلکو امامت کول مکروه ګڼل کېږي، البته د یاد شویو اشخاصو امامت تنها د احنافو په مذهب کي مکروه دی.([1])

2. دامام مالک (رح) مذهب:

د نوموړي امام په نظر د هغه اشخاصو امامت مکروه دی چي شرعي او یا دایمي مریضان وي مثلاً په مسلسل توګه د بولو یا باد جاري والی ولري او داسي نور لکه دانه لرونکی شخص چي زیات دوام ولري لکه سالدانه چي ورته وایي د جوړ

---

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم توك – ۱۹۵ مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.

سړي لپاره يې امامت مکروه دی . همدارنګه د ناسنت شوي او مجهول النسب امامت مکروه دی ځکه دا معلومه نده چي ايا دغه سړی عادل دی او که فاسق دی نو بناء په همدې اساس امامت کول ددې ډول اشخاصو مکروه ګڼل کېږي.

3. دامام شافعي (رح) مذهب:

همدارنګه يو شمېر اشخاص چي د نوموړي امام په نظر ددوي امامت مکروه ګڼل کېږي مثلاً:

ا- د هغه امام امامت کول مکروه دي چي په زور سره امام شوی وی بلکي ددې امامت مستحق نوي.

ب- هغه شخص چي د نجاست څخه ځان نشي ساتلای.

ج- هغه شخص چي په خسيس کسب سره مصروف وي، لکه ښکر لګول.

د- دهغه شخص امامت کول مکروه دي چي پلار يې مجهول وي.

ه- د الزناامامت مکروه دي، ليکن بيا هم د نوموړي امامت د خپل هم مثله لپاره صحيح دی بلکی د نورو خلکو لپاره ندی صحيح، همدارنګه د ناسنت شوي امات مکروه دی که څه هم بالغ وي او د وړوکي هلك امامت مکروه دی که څه هم د ټول قوم عالم وي.

و- هغه څوك چي تکرار د حرفونو کوي او يا کثير اللحن وي امامت ئې مکروه ګڼل کېږي.

ز- د مخالف مذهب امامت کول مکروه دي.

ح- له مقتدیانو څخه د امام په لوړ ځاي درېدل مکروه دي بغیر د ضرورت څخه – همدارنګه ئې عکس ددې مسئلې مکروه دی بغیر د ضرورت څخه مثلاً لکه تنګوالی د مسجد – نو بالاخره د یاد شویو اشخاصو امامت کول د نومـوړي امام د مذهب په فروعو کي مکروه ګڼل کېږي.(1)

4. د امام احمد بن حنبل (رحمة الله علیه) مذهب:

د امام احمد بن حنبل (رح) په مذهب کي څرنګه چې مو مخکي ورته اشاره وکړه د یوشمېر خلکو امامت کول په ځانګړي ډول په دغه مذهب کي مکروه ګڼل سوي:

آ- د ړانده یعني بې سترګو شخص امامت کول مکروه دی.

ب- شب کور (اعمٰی) هغه شخص ته ویل کېږي چي د شپې په وخت کي ئې سترګي څه نه ویني دنوموړي شخص امامت کول مکروه دي.

ج- د کوڼ او ګونګ شخص امامت کول مکروه دي (اصم) هغه شخص په ویل کېږي چي نه څه ویلی شي او نه اورېدلی شي ددې شخص امامت مکروه دي.

د- د هغه شخص امامت مکروه دی چي دواړه لاسونه یې قطع وي او یا یې یو لاس قطع وي.

---

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۹۵ مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.

ه- د مقطوع الرجلین امامت کول د جوړو خلکو لپاره مکروه دی - مګر که چیري بیا هم صحیح شي نو د خپل هم مثله لپاره صحیح کېږي ځکه دا شخص د قیام یعني دریدلو څخه مایوسه شوی وي نو امامت یې نه صحیح کېږي، ځکه دا شخص داسي دی لکه دایمي مریض، بیا هم په صحیح روایت کي ئې امامت کول صحیح کېږي خو مکروه والی لري، لیکن په هغه صورت کي چي امکان ددریدلو ولري ځکه یو شرط د شرطونو د امامت څخه قیام دی امکان لري چي په هغه باقي پښه سره دا شخص قیام وکولی شي او یا احتمال لري چي مصنوعي پښه ئې جوړه کړې وي.

و- د هغه شخص امامت مکروه دی چي پوزه ئې پرې (قطع) شوې وي.

ز- د هغه شخص امامت مکروه دی چي خنده روي او یا مثلاً صورت یې د خندا په ډول جوړ کړی وي.

ح- د هغه شخص امامت مکروه دی چي د خلکو اختلاف وي پکښي چي ایا ددې شخص امامت صحیح کېږي او کنه – نو بناء په همدې اساس امامت کول ئې مکروه دي.

ط- د هغه شخص امامت مکروه دی چي د قرائت لوستلو په وخت کي حرفونه تکراروي.

ي- د هغه شخص امامت مکروه دی چي ځیني حروف صحیح په وضاحت سره نشي اداء کولی – مثلاً ضاد (ض) او قاف (ق).

ك- د هغه شخص امامت مکروه دی چي له مقتدیانو څخه په لوړ ځای ولاړ وي د ګز په اندازه او یا زیات د یوه ګزه څخه خو بر عکس ددې مسئلې کراهیت

نلري، مثلاً که څه اندازه مقتديان د امام څخه لوړ ولاړ وي نـو مکـروه نـه ګڼـل کېږي.([1])

ل- د هغه شخص امامت کول مکروه دي چې د ښځينه وو امامت کوي هغه ښځينه چې بې ګانه اويا بل شخص نه وي ورسره ځکـه پـدې هکلـه يـو حـديث شـريف نقـل دی چـې رسـول الله صـلی الله عليـه وسـلم فرمـائي: [نهـي ان يخلو الرجل بالاجنبيه].([2])

<u>ژباړه</u>: رسول الله صلی الله عليه وسلم منع کړي ددې څخه چې يو شخص د بې ګانه ښـځو سره پـه يـوه کوټـه يـا اطـاق کښـې پاتـه شي. ځکه پـدې کښـې د امـام لپـاره وسواس پيدا کېږي، چې پـورتنی حديث ئې د مکروهوالي دليل ګرځي. اما که چېري د محرماتو يعني هغه ښځو امامت وکړي چې هغه يې محرمي وي لکه مور يا خور او داسي نور او يا خو بېګانه ښځي وي لـيکن د هغـه سره يـو نارينـه وي بيا کراهيت نلري، ځکه زياتي ښـځي د رسول الله صلی الله عليـه وسلم پـه وخت کي جماعت ته حاضري سوي او ده مبارك ئې امامت کړي خو نارينه به ور سره وو.

م- د هغه شخص امامت کول مکروه دي چې دده په نسبت نور خلـك ډيـر بهتر ه او عالمان وي ځکه دليل يې ددې حديث مضمون دی چې:

رسول الله صلی الله عليـه وسلم فرمـايي: پـه هغـه وخت کي چې امامت کـوي يـو شخص د قوم پداسي حال کي چې پدې قـوم کـي لـه دې امـام څخه بهتـر او احق پـه امامت سره وي نو هميشه به دوي په تيټ والي کـي وي يعنـي اشـاره دې تـه ده کـوم

---

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۹۶ مخ – حقانيه پېښور – ب – ت.
[2] امام صفاني – بسلالاسلام – دوهم ټوك – ۱۸۳ مخ – دارالسنة –ب – ت.

فضیلت چي په هغه اشخاصو علماؤ پسي اقتداء کول دي د هغه په نسبت د ذکر شوي شخص فضیلت کم لري.

خو بالمقابل یو شمېر نور خلك دي چي امامت یې صحیح دی د نومو ړي امام په مذهب سره مثلاً لکه:

- ❖ **ولد زنا حرامي یعني چي مور او پلار یې نوي معلوم.**
- ❖ **لقیط: هغه شخص چي پیدا سوي وي خو کوم نسب ئې نوي معلوم.**
- ❖ **هغه شخص دی چي د لعان په سبب سره شړل شوي وي او د وطن څخه تللی وي.**
- ❖ **هغه شخص دی چي خصي شوی وي.**
- ❖ **هغه شخص چي مسکر وي.**
- ❖ **هغه شخص دی چي اعرابي، بادیه نشین وي. خو ددې خلکو امامت کول هغه وخت صحیح دی چي په دیني امورو کښې معلومات ولري نو دوي مستحق د امامت گرځي او اقتداء ورپسي صحیح ده- ځکه چي د رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیث په عامه معنٰی راغلی:** ([1])

[یؤم القوم اقراءهم] . ([2]) ژباړه: امامت دي کوي د قوم هغه ثوك چي د قرآنکریم لوستونکی وي ځکه داسي نقل راغلی چي د خپل عصر خلکو به په خلف بن زیاد پسي اقتداء کوله نوموړی د هغه چا څخه وو چي په نسبت د قبیلې یا قوم دده کښې د علماؤ اختلاف وو، د نوموړي په هکله حضرت عائشه صدیقه (رضی الله

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۹۷ مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.
[2] الحسین ابن مسعود – مشکوٰة المصابیح – لومړی ټوك – ۱۰۷مخ- اکرمڅه پېښور.

تعالی عنها) فرمائي: [ليس عليه من وزرا بو يه شی] ژباړه: نشته په ده سره له ګناهونو د مور او پلار څخه يو شی يعني د هغه ګناهونو مسئول نه ګڼل کېږي.

همدارنګه قرآني آيت هم وړاندي کوو: [ولا تذرو وازرة وزرأ ُخرٰی..] ([1]).
يعني نه نيول کېږي يو شخص د بل شخص په ګناه سره او بل داچي هر يو د ياد شويو اشخاصو څخه نارينه دی او د اسلام په دين سره خوښ دی کولی شي چي امامت وکړي لکه څرنګه چي نور خلك د امامت کولو مستحق دي – همدارنګه نوموړی هم مستحق د امامت کولو دی.

څرنګه مو چي مخکي هم دې خبري ته اشاره وکړه چي يو تعداد مسائل تر ياد شويو مذهبونو پوري خاص دي – ځکه چي په عموميا تو کي مو د امامت صحت او کراهيت د هر ډول اشخاصو په هکله مفصل بيان وکړ. دا يوشمېر هغه اشخاص وو چي تر مذهبونو پوري خاص او کراهيت د امامت يې د همدې مذهب تر نظريې پوري خاص دي – که څه هم په عموميا تو کښې مو هم اختلاف د مذهبونو ذکر کړ خو بيا هم ددوي نظرونه مو په جدا توګه په دې ځای کښې وليکل. څرنګه مو چي پدې مطلب کښې هغه مسائل ذکر کړل چي هغه د امامت د صحت او يا کراهيت پوري اړوند وو، نو ان شاءالله په راتلونکي فصل کي به هغه مسائل يادکړو چي خاص تر امام پوري تړلي وي، مثلاً لکه د امام دريدل په د مقتديانو نسبت سره چي آيا امام او مقتديان بايد چېري ودرېږي او ځيني نور مسائل لکه غوره او بهتره

[1] د بني اسلائيل سوره – آيت ١٥.

په امامت سره څوك دی او نورو مسائلو ته به اشاره وكړو چې د امامت تر بحث پورې تړلي وي.

دريم فصل

د امامت خاص حکمونه

غوره او بهتره په امامت کولو سره

غوره او بهتره په امامت کولو سره په شريعت کښې هغه څوك دی چي د لمانځه په احکامو په صحيح طريقه پوه او عالم وي ليکن دا مفهوم د عمومي فقهاؤ علماؤ دی چي پدې مفهوم سره ئې تشريح کړي. که څه هم فقهاء د خپلو مذهبونو په داخل کښې ځانگړي نظريې لري، د ټولو علماؤ نظريې به په مفصله توگه بيان کړو:

1. د امام اعظم ابو حنيفه (رحمة الله عليه) مذهب:

د امام ابو حنيفه رحمةالله عليه مذهب پدې هکله وائي غوره او بهتره په امامت کولو سره:

ا- هغه شخص دی چي د لمانځه په احکامو عالم وي فقط د صحت او فساد له نظره خو پدې شرط چي د فسق او فحشاء څخه ځان وساتي او په هغه اندازه قرآن کريم ئې حفظ کړی وي چي د لمانځه صحت پرې راځي.

ب- بيا وروسته هغه شخص دی چي تلاوت د قرآن کريم په ښه طريقه او تجويد سره وکولای شي ځکه د رسول الله صليالله عليه وسلم حديث دی چي

فرمـائي: [يـؤم القـوم اقراؤهم لكتـاب الله فـان كـانو فـى القراءة سـواء فـاعلمهم بالسنته] ([1]).

ژبـاړه: رسـول الله صـلى الله عليـه وسـلم فرمـائي: چـي امامـت دي كـوي د قـوم لوستونكى د قرآن كريم كه چېري د قـرآن پـه لوسـتلو كښـې سره برابر وو بيا هغه شخص دامامت وړ دى چي په سنتو ښه عالم او پوه وي.

ج- بيا وروسته هغه شخص مستحق او غوره دى په امامت كولو چي متقـي او پرهېزګاره وي بلكي د مشبهاتو څخه ئـې هـم ځـان سـاتلى وي ځكـه تقـوىٰ او پرهېزګاري د ځان ساتل له محرماتو او مشبهاتو څخه او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

[ان سركم ان تقبل صلوتكم فليؤمكم علماءكم فانهم و فدكم فيمابينكم و بين ربكم] ([2]).

ژباړه: تاسي خوشحالي كوى داچي قبول دي شي لمونځونه ستاسي نو امامت دي كوي ستاسي علماء له تاسو څخه ځكه دوي يو تهولې دي ستاسي او د خداى (ج) تر منځ نو بناء په همدې اساس امامت كول ئې هم غوره او بهتره ګڼل كېږي.

د- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت دى چي (مسن) يعني د زيات عمر خاوند وي، ځكه د كلان ساله يا د زياد عمر خاوند په امامت كښې زيـات خشـوع او عاجزي كوي د كلان ساله امام په امامـت كولـو كښـې د جماعـت زيـاتوالى راځي په همدې اړه د حضرت پيغمبر صلى الله عليه وسلم حديث دې چي ابـن

[1] الحسين ابن مسعود – مشكوٰة المصابيح – لومړى توك – ۱۰۷مخ- اكرمثه پيښور.
[2] محمد ابن علي شوكاني – نيل الاوطار دريم توك – ۲۰۱ مخ – دارالجيل بيروت دچاپ كال ۱۹۷۳.

ابي ملکيه رضي الله تعالیٰ عنه ته فرمائي: [واليؤمکما اکبر کما][1] ژباړه: او امامت دي کوي هغه شخص چي د عمر د وجهي څخه يې زيات وخت تېر شوي وي.

ه- بيا هغه شخص مستحق د امامت دی چي د نېکو اخلاقو خاوند وي يعني د خلکو سره ئې نېکه رويه او معامله کړې وي.

و- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت دی چي د تهجد لمونځ کوي.

ز- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت دی چي نيك، عالم او شريف نسبه وي.

ح- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت دی چي کالي او جامه ئې پاکه وي. يعني د نظافت په مراعاتولو کښې زيات احتياط کوي.

نو بالفرض که چېري داسي صورت منځ ته راشي چي په ذکر شوو ټولو شيانو کښې سره برابر وي پچه [قرعه کشي] دي پخپل منځ کښې واچوي او پخپله هغه شخص دي امامت وکړي چي قوم ته زيات غوره او بهتره وي – او که چېري د قوم تر منځ اختلافات پکښې راشي نو بيا اعتبار د اکثره خلکو رائيو ته ورکول کېږي او بالفرض که چېري په دغه خلکو کښې پاچا وي نو بيا پاچا مستحق دی، وروسته امير مستحق دی، او بيا وروسته قاضي مستحق دی ، او بيا وروسته صاحب المنزل (هغه څوك چي د همدې مسجد په مربوطه ساحه کې يې کور وي او خپل وطن ئې وي که څه هم دا کور يې په اجاره نيولی هم وي ځکه د رسول الله صلی الله

[1] امام مسلم – صحيح المسلم- لومړی ټوك – ۲۳۶مخ – قديمي کتابخانه د چاپ کال ۱۳۴۹- دهلي.

عليه وسلم حديث دی چي فرمائي:] من رازقوماً فلايؤمهم واليؤمهم رجل منهم[([1]).

ژباړه: رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائي: چي څوك د يو بل چا زيارت كوي او د هغوي ځاي ته ورغلی وي نو امامت دي نه كوي بلكي امامت دي هغه څوك وكړي چي پخپله ددې قوم څخه وي نو بناء په همدې اساس ددې حديث په مقتضٰی سره پاچا لومړی دی او بيا قاضي دی نو كه چېري داذكر شوي اشخاص نه وه نو بيا صاحب البيت او يا امام د مسجد يعني امام الحي ورته ويل كېږي چي دهمدغه نوع اشخاصو امامت كول تر ټولو بهتره ښودل شوېده.

په الدرالمختار كي امام الفقهاء علاؤالدين حصكفي حنفي ليكلي دي لكه څرنگه چي په فقه اسلامي و ادلته كښې ذكر شويدي په هغه ماده واره شكل ئې ليكلي دي خو ليكن بيا هم نومړی امام ليكي او زياتوي يعني وروسته له هغه شمارې څخه ليكي:

1) **بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت كولو دی چي سر ئې لوي او انداموته يې كوچني وي.**
2) **بيا وروسته مقيم په مسافر سره مستحق دی.**
3) **بيا وروسته حر (اصيل) په ازاد شوي غلام سره مستحق دی.**
4) **بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت دی چي متئمم د بې اودسی څخه وي په هغه متئمم يعني چي تيمم وهونكي د جنابت څخه وي –**

---

[1] الحسين ابن مسعود – مشكوٰة المصابيح – لومړی ټوك – ۱۰۷مخ- اكرمثه پيښور.

همدارنگه ددې کتاب په فوائدو برخه کښې ليکلي چـي د مزاحمـت پـه وخـت کښې دي محراب په څوک نه وړاندي کېږي تر څو قوم غوره شوي شـخص نـه وي تعين کړی.

5) **هغه شخص مستحق د امامت دی چي درسونه ئې تر ټولو لـومړی شـروع کړي وي.**

6) **هغه شخص غوره په امامت کولو سره دی چـي دار الآفتـاء ئـې لوسـتلی وي.**

7) **هغه شخص غوره دی چي دعوې ته ئې مراجعه کړېـوي د قاضـي حضـور ته. باالفرض که چېري سره برابر وه نوبيا دي پچه يعني (قرعه کشي) وکړي تر څو دغه مشکل پرې حل شي – همدارنگه تارخـانې فتـوٰی ليکلـي چـي پـه طالـب العلمانو کښې هغه شخص مستحق د امامت دی چي تر ټولو لومړی په سبق پسي وتلی وي نو که چېري اختلاف راشي او شاهدان وو خو صحيح ده او که چېري شاهدان هم نه وه بيا دي پچه (قرعه کشي) وکړي([1]).**

2. د امام مالک رحمة الله عليه مذهب:

د امام مالک رحمة الله په مذهب کښې:

ا- تر ټولو غوره او بهتره په امامت کولو سره پاچا او يا نائب د پاچا دی که څه هم داسي مسجد وي چي هغه مقرر او تعين شوی امام هم ولري.

[1] شيخ علاؤ الدين حصکفي – الدر المختار – لومړی ټوك ۸۲او ۸۳مخونه – دارالاشاعة العربيه – ب – ت.

ب- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چې د همـدې مسـجد مقرر او تعين شوی امام وي چې په فقهي کتابونو کښې ورته د امام الحـي لقـب ورکړل شوی.

ج- بيا وروسته مستحق د امامت کولو هغه شخص دی چـې صـاحب المنـزل وي يعني د کور څښتن وي خو (مستاءجر) هغه څوک چې دا کور ئې پـه اجـاره سره نيولی وي د کور د مالک څخه غوره او بهتره دی ځکه مستاءجر د منـافعو د کور مالک دی او بالفرض([1]) که چېرې مالک د کور ښځه وي نو د ښـځې لپـاره ضرور ده چې داسې شخص نائب او قـائم مقـام ونيسـې چـې هغـه صـلاحيت د امامت کولو ولري ځکه چې د ښځينه امامت د نارينه ؤ لپاره نه صحيح کيږي نـو ضرور ده چې داسې يو شخص خليفه تعين کـړي چـې هغـه مسـتحق د امامـت کولو وي.

د- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت کولـو دی چـې هغـه فقيهـه وي يعني د لمانځه په احکامو سره عالم وي.

ه- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چې هغـه د حـديثو پـه علم سره عالم وي د حفظ او روايت له رويه څخه.

و- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چې هغه لوسـتونکی د قرآن کريم وي يعني د قرآن کريم په لوستلو او د تجويد په قواعدو عالم وي.

ز- بيا وروسته هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چې هغـه ډېـر عبـادت کونکی وي مثلاً لکه لمونځ او روژه او داسې نور .

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ١٨٤ مخ – حقانيه پېښور – ب – ت.

ح- بیا وروسته هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چي اسلام ئې تر ټولـو لومړی راوړی وي عام ددې څخه که په خپله دا امام وي او یا خو ئې پلارونه او یا نوره سلسله وي.

ط- بیا وروسته هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چي لوړ نسبی وي مثلاً قریشي – همدارنګه معلوم النسبی په مجهول النسب سره مستحق دی.

ي- بیا وروسته هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چي نیک اخلاق ولري. همدارنګه بیا هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چي جامه او کـالي ئې نوي او ښائسته وي خو حسن یا ښائسته والي د جامې پـه شـریعت کښې هغـه دی چي رنګ ئې سپین وي. بالفرض که چیري په دغه ټولو شرطونو کـي سـره برابر وو نو بیا قرعه کشي کیږي.

ک- بیا هغه شخص دی چي ډیر تقـوا لرونکـی وي یعنـي هغـه متقـي چـي د مشبهاتو او منهیاتو څخه هم ځان ساتي ددې په خـاطر چـي پـه محرمـاتو کښـې واقع نشي.

ل- همدارنګه هغه شخص چي حال ئې معلوم وي د ټولو طرفونو څخه مقدم کیږي په نسبت د مجهول الحال سره او پلار په زوي سـره مقـدم کیـږي او تـره (کاکا) د ورور په زامنو مقدم کیږي نو که ټول سره برابر وي نـو بیـا قرعـه کشـي کیږي او که چیري قوم پدې ذکر شوي خلکو کي په یـوه بانـدي نـورو رضـایت درلود یعني معلوم وو چي دا شخص دي امامت وکړي بیا قرعه کشي یعني پچـي ایستلو ته ضرورت نسته، هغه خوښ کړي سوی شخص د ي امامت وکړي.[1]

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۸۴ مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.

۳. د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب:

ا- د امام شافعي (رح) مذهب پدې هكله ليكي چي غوره او بهتره د خلكو په امامت كولو سره والي[1] دى د خپل ولايت په ځاي كښې ځكه پدې هكله د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه نقل سوى او فرمائي: [لا يومن الرجل الرجل في سلطانه ولا يقعد في بيته علٰى تكرمته الا باذنه][2].

ترجمه: رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائي چي امامت دي نكوي يو شخص د بل شخص د ولايت په ځاي كښې او نه دي كښيني په هغه خاص ځاي او بستره كښې مگر ددوي په اجازه سره. ليكن امام شوكاني صاحب ددې حديث په رابطه ليكي چي د ظاهر له پلوه مراد په (سلطان) پاچا سره هغه شخص دى چي سرپرستي د خلكو د امورو ورته سپارل شوي او يا صاحب البيت يعني د كول خاوند تري اراده كېږي كه څه هم نور خلك د فقهي – علم – قراٰن كريم، تقوٰى له وجهي څخه هم بهتره وي ليكن والي (واكدار) د خپل ولايت په ځاي كښې غوره او بهتره دي په امامت كولو سره په نسبت د فقهي عالم يا قاري د قرآنكريم سره.

ب- بيا وروسته له والي څخه هغه شخص مستحق د امامت دى چي ددائم لپاره په قوم كښې د يوه مسجد د امام په توگه مقرر شوى وي.

ج- بيا وروسته هغه شخص مستحق په امامت كولو سره دى چي په خپل شخصي ملكيت كښې اوسېږي – همدارنگه مالك د منفعت غوره او بهتره

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۸۵ مخ – حقانيه پېښور – ب – ت.
[2] امام مسلم – صحيح المسلم - لومړى ټوك – ۲۳۶مخ – قديمي كتابخانه – د چاپ كال ۱۳۴۹ – دهلي.

دی له عالم فقهیه څني لیکن چي ډېر غوره او بهتره او مستحق په امامت سره هغه شخص دي چي مالك د مال وي نه هغه شخص چي په سوال سره ئې غوښتونکی وي. له دغه اشخاصو څخه وروسته:

د- هغه شخص دی چي فقهیه وي یعني د لمانځه په احکامو سره عالم وي.

ه- بیا وروسته لوستونکی یعني قاري د قرآن مستحق په امامت کولو سره دی.

و- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي ډېر تقوٰی داره او پرهېزګاره وي.

ز- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي هجرت ئې تر ټولو لومړی کړی وي.

ح- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي اسلام ئې تر ټولو لومړی راوړی وي.

ط- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي بهتره او غوره نسب ئې وي.([1])

ي- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي ښه غوره او بهتره سوانح او سابقه ولري یعني په ټولنه کښې یې ښه وخت تیر کړی وي.

ك- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي کالي او جامه ئې پاك وي.

ل- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي بدن ئې پاك وي.

م- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي کار او عمل ئې ټول نېك وي.

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۸۴ مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.

ن- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولـو مسـتحق دی چـي غـوره او بهتـره (صوت) یعني اواز لري.

س- بیا وروسته هغه شخص د امامت کولو مستحق دی چي ښه صورت ئې وي یعني د فزیکي جوړښت په لحاظ ښائسته وي.

بالفرض که چیري په دې یاد شویو شیانو په ټولو کي سره برابر وو او بیا وروسته ئې اختلاف منځ ته راغی نو قرعه کشي دي وکړي یعني پچه دي واچوي –بناء په همدې اساس سره عادل شخصیت د فاسق څخه غوره او بهتره دی که څه هم دا فاسق عالم، فقیه، قاري د قرآن کریم هم وي – همدارنګه بالغ د وړوکي هلك څخه غوره او بهتره دی که څه هم وړوکی هلك عالم فقهیه او یا قاري د قرآن کریم وي – همدارنګه مقیم غوره او بهتره دی له مسافر څخه ، د حلالو اولاد د ولد زنا څخه غوره او بهتره دی اما ړوند یعني بې سترګو سړی د هغه بینا په شان دی ځکه دې ته مو لومړی هم اشاره وکړه چي ړوند بې سترګو سړی هغه شیانو ته چي مشغولوي یې نشي لیدلای ډېر خاشعین او عاجزه وي په لمانځه کي بناءً د سترګو خاوند ټولو شیانو ته پاك چټل شیانو ته ګوري نو د لمانځه لپاره چندان التفات او نظر دومره زیات نوي او نه حضور ورته برابر وي – بناء په همدې اساس د ړانده یعني بې سترګو شخص امامت کول د نومړي امام په مذهب صحیح کېږي ځکه همدا ئې دلیل دی لکه چي یاد مو کړ.([1])

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۸۵ مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.

۴. د امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه مذهب

د نوموړي امام په مذهب او نظر ځيني خلک تر ځينو نورو غوره او بهتره ښودل شوي دي چي هغه فعلاً شماره وار ذکر کیږي:

أ- غوره او بهتره په امامت کولو سره هغه څوك دی چي د قرآن کـریم پـه لوستلو سره عالم وي ځکه چي حديث د ابي سعيد خدري رضي الله تعـالی عنـه روايت کوي چي حضرت پيغمبر (ص) فرمائي: [اذا كانوا ثلاثه فليوءمهم احد هم واحقهم بالامامة اقراءهم].([1]) ژباړه: ابي سعيد خدري رضی الله تعالی عنه حديث نقل کړی، فرمائي: په هغه وخت کي چي دري نفره وي نو يو نفر دي امام وګرځوي بهتره او غوره ددوي په امامت کولو سره قاري يعني په تجويد سره لوستونکی د قرآن دی – همدارنګه رسول الله صلی الله عليه وسلم به بعضي وخت حضرت ابو بکر صديق رضي الله تعالی عنه د امامت کولو لپاره وړاندي کاوه ځکه چي نوموړی حافظ د قرآن کريم وو. خو سره لدي چي نور فقهاء د صحابه ؤ څخه به هم موجود وو او خاص مذهب د امام احمد بن حنبل رحمة الله پدي رابطه هم دادی چي بايد قاري چي په تجويد سره قرآن کريم تلاوت کولی شي هغه شخص امامت وکړي ځکه دعبدالله ابن مسعود رضي الله تعالی عنه څخه نقل دی او فرمائي: [يؤم القوم اقراءهم لكتاب الله]([2]).

---

[1] الحسين ابن مسعود – مشكوة المصابيح – لومړی توك – ۱۰۷مخ- اکرميه پيښور – اکرميه پيښور- د چاپ کال ۱۳۶۹.
[2] الحسين ابن مسعود – مشكوة المصابيح – لومړی توك – ۱۰۷مخ- اکرميه پيښور – اکرميه پيښور- د چاپ کال ۱۳۶۹.

زياره: امامت دي کوي د قوم هغه څوك چي ډېر ښه لوستونکی د قرآن کريم وي. خو دا دليل د نورو علماؤ د مذاهبو سره خلاف دی ځکه چي د هغوي په نظر هغه شخص د امامت کولو ډېر مستحق دی چي فقهيه عالم وي او د لمانځه په احکامو پوه وي لکه څرنگه مو مخکښې ياد کړل د هغه ځواب دادی چي د صحابه ؤ رضی الله عنهم قاري، لوستونکی د قرآن کريم به ضرور وه چي فقهيه عالم د لمانځه په احکامو سره به هم پوهېده، خو د لمانځه په احکامو پوهېدل په امامت کولو کښي ډير ضرور دي په نسبت د قرائت يا ښه لوستلو د قرآن کريم سره.[1]

ب- بيا وروسته هغه شخص په امامت کولو مستحق دی چي قرآن کريم په تجويد سره لولي او هم فقهيه عالم او د لمانځه په احکامو پوه وي.

ج- بيا وروسته هغه شخص په امامت کولو مستحق دی چي تنهائې قرآن کريم په تجويد سره زده وي، که څه هم فقهي عالم نوي، ليکن چي دومره اندازه معلومات ولري چي هغه د لمانځه پوري متعلق احکامو باندي عالم وي.

د- بيا وروسته هغه شخص په امامت کولو مستحق دی چي هغه ډېر فقهيه او د لمانځه په احکامو عالم وي.

ه- بيا وروسته هغه شخص په امامت کولو مستحق دی چي د قرآن کريم لوستونکی وي خو د لمانځه په احکامو عالم نوي.

و- بالفرض که چېري په دې ټولو شيانو کښې سره برابر وو نو بيا هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چي د لمانځه په احکامو سره تر يوې اندازې پوري عالم وي.

[1] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۸۶ مخ – حقانيه پېښور – ب – ت.

ز- او که چېرې په فقهي مسائلو کښې هغه احکام چې تر لمانځه پورې متعلق وي او يا په لوستلو د قرآن کريم کښې سره برابر وو نو بيا هغه شخص مستحق د امامت کولو دی چې د زيات عمر خاوند وي ځکه چې مالك ابن الحويرث پدې هکله يو حديث نقل کړی او فرمائي [واليؤمکم اکبرکم**]([1]). يعني امامت دې کوي ستاسې هغه شخص چې د زيات عمر خاوند وي چې مشروې په تاسې کښې.**

ح- بيا وروسته هغه شخص مستحق په امامت کولو سره دی چې نېك او شريف نسبه وي.

ط- بيا وروسته هغه شخص مستحق په امامت کولو سره دی چې تر ټولو لومړی ئې هجرت کړی وييعني تر ټولو لومړی د اسلام دار ته داخل سوی وي.

ي- او بيا هغه شخص مستحق دی چې تر ټولو لومړی ئې اسلام راوړی وي ځکه د ابن مسعود رضی الله تعالٰی عنه حديث دی چې فرمائي: [فان کانوا في الهجرته سواء فاقد مهم مسلماً]([2]) . که چېرې په هجرت کښې هم سره برابر وو بيا هغه شخص مستحق دی چې اسلام ئې تر ټولو لمړی راوړی وي. همدارنګه دا عمليه په پلارونو و نيکونو کښې هم جاري کېداې شي نه دا چې خاص اسلام راوړل دده مطرح دي.([3])

ک-بيا وروسته هغه شخص په امامت کولو مستحق دی چې تر ټولو متقي او پرهېزګاره وي ځکه پدې هکله خدای (ج) فرمائي: [ان اکرمکم عند الله

---

[1] الحسين ابن مسعود – مشکوٰة المصابيح – لومړی ټوك – ۱۰۷مخ- اکرميه پيښور – اکرميه پيښور- د چاپ کال ۱۳۶۹.
[2] الحسين ابن مسعود – مشکوٰة المصابيح – لومړی ټوك – ۱۰۷مخ- اکرميه پيښور – اکرميه پيښور- د چاپ کال ۱۳۶۹.
[3] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۱۸۶ مخ – حقانيه پيښور – ب – ت.

اتقاكم]([1]). ژباړه: په تحقيق سره غوره او بهتره خلك د خداى (ج) په نزد هغه څوك دي چي هغه متقيان او وېرېدونكي دي د خداى (ج) څخه. كه چېري پدې ټولو شيانو كښې سره برابر وو بيا دي قرعه كشي وكړي (پچه دي واچوي) اما مسئله د (سلطان) يعني پاچا چي هغه تر ټولو غوره او بهتره وي په امامت كولو سره ځكه چي پدې هكله په خپل اطلاق سره عمل كېږي لكه څرنگه چي مقرر او معين امام مستحق دى چي د فقهي په كتابونو كښې امام الحى ورته ويل كېږي او يا صاحب البيت يعني د كور خاوند مستحق دى. نو همداشان پاچا هم مستحق، تر ټولو غوره او بهتره گڼل كېږي.

---

[1] د الهجرت سورة – ۱۳ اية.

مقتديان او امام

ضرور ده چي يو څه معلومات ددې د وهمي فقرې په هکله وليکم چي آيا امام د قوم چېرې بايد ودرېږي او قوم چېري بايد ودرېږي؟ ځکه ضرور ده چي تر څو د مقتديانو او امام تر منځ فرق وشي او د امام ځاي معلوم شي همدارنګه د قوم درېدلو ځاي بايد معلوم وي تر څو لمونځ د قوم او امام په هغه شرطونو سره برابر شي لکه کوم چي فقهي کتابونو ذکر کړيدي.

دا خو ضروري خبره ده چي امام به د ټول قوم څخه لومړی درېږي مثلاً محراب دی نو امام به د محراب په مخ کښې درېږي دا په هغه صورت کښي چي خلك زيات وي او که چېري خلك لږ وي يعني يو نفر وي نو بيا ضرور ده چي امام به لږ غوندي مخته درېږي او مقتدي به د امام څخه ښي طرف ته د امام د پښو په پاي کښي درېږي ځکه پدې هکله حضرت جابر رضی الله تعالی عنه يو حديث نقل کړيدی چي فرمائي:

[قام رسول الله صلى الله عليه وسلم يصلى فجئت فقمت علٰى سياره فأخذ بيدي وأدارني حتّى اقامني عن يمينه ثم جاء جابر بن صخر فقام عن يسار رسول الله صلى الله عليه وسلم فاءخذ باءيدينا جميعاً فدفعنا حتّى اقامنا خلفه - رواه مسلم و ابو داؤد][1]. ژباړه: حضرت جابر رضي الله تعالی عنه د رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه روايت کوي فرمائي چي رسول الله صلی الله عليه وسلم ولاړ

[1] الحسين ابن مسعود – مشكوٰة المصابيح – لومړی ټوك – ١٠۶مخ- اكرميه پيښور – اكرميه پيښور- د چاپ کال ١٣۶٩.

سو ددې لپاره چې لمونځ وکړي نو زه راغلم او دده په چپ طرف سره ودرېدم رسول الله صلى الله عليه وسلم زه د لاس څخه ونيولم او تاو ئې کړم تر څو زه ښې طرفته ودرېږم نو بيا وروسته جابر چې د صخر زوي دی ه راغلی – هغه د رسول الله صلی الله عليه وسلم چپ طرف ته ودرېدی بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم زما اود هغه دواړو لاسونه ونيول دواړه ئې د شا طرفته وګرځولو وروسته پسې ودرېدلو او لمونځ مو پسې تمام کړ.

چې ددې حديث د مفهوم څخه د امام ددرېدلو ځاي همدارنګه د مقتدي ددريدلو ځاي او بلکې د صف جوړول هم ترې استنباط کېږي. همدارنګه مستحب خبره داده چې امام د مقتديانو په مقابل کښې په منځ د صف کښې ودرېږي بلکه نژدې به ورته هغه اشخاص درېږي چې هغوي مشران او يا علماء وي – او يا خو د زيات عمر خاوندان وي ځکه حکمت په وړاندي والي کي دغه نوع اشخاصو دادی چې کوم وخت امام خطاء او يا سهوه کېږي د سهوي او خطاء په صورت کښې به امام ته فتح ورکوي، او يا مثلاً خليفه ګرځو لو ته ضرورت پيدا شي امام کېدای سي ددغه نوع اشخاصو څخه يو څوك ورته خليفه وګرځوي ځکه لکه څرنګه چې امام بايد په وسط د مقابل د مقتديانو د صف کښې درېږي.

پدې هکله د حضرت ابي هريره رضي الله تعالى عنه څخه يو حديث روايت شويدی چې فرمائي: [عن النبي صلى الله عليه وسلم قال وسطوا الامام وسدوا الخلل] رواه ابو داؤد. ژباړه: حضرت ابي هريره رضی الله تعالی عنه د رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه روايت کوي وائي چې رسول االه صلى الله عليه وسلم فرمائي: امام بايد د ستاسي د صف په منځ کښې ودرېږي او تاسي خالي ځايونه د صف

ډکوی. ددې حدیث مفهوم دادی چې امام باید د مقتدیانو په مقابل کې د صف په منځ ساحه کښې ودرېږي ځکه دلیل ئې دا ذکر سوی حدیث دی.

همدارنګه مو دا هم ثابته کړه چې امام باید په مقابل د مقتدیانو د صف په منځ ساحه کښې ودرېږي. نو د امام په نسبت د مقتدیانو ددې درېدلو سره ددې لفظ څخه یو څو نوري ضروري مسئلې هم استنباط کېږي – مثلاً لکه د مقتدیانو څخه د امام یو څه اندازه لوړ درېدل او یا مثلاً د امام درېدل په نسبت د مقتدیانو پداسې حال کې چې د امام او مقتدیانو تر منځ یو (حائل) یعنې پرده موجوده وي.

1. **دامام لوړوالی د قوم په نسبت او یا د قوم لوړوالی د امام په نسبت:** پدې هکله شیخ سید سابق رحمة الله علیه په خپل کتاب فقه السنة کښې لیکي چې د امام درېدل په لوړ ځاي په نسبت د مقتدیانو سره مکروه دی د کراهیت دلیل ئې د عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه حدیث دی چې فرمائي: [نهي رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یقوم الامام فوق شيء والناس خلیفه]([1]). ژباړه: حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه فرمائي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم نهي کړې ددې څخه چې امام دي د یوه شي په سر لوړ ودرېږي او قوم دي وروسته ورپسي ولاړ وي.

فرضاً که چېري دامام په لوړ ځاي درېدل د یوه غرض لپاره وي مثلاً لکه د لمانځه تعلیم ورکول قوم ته نو بیا کراهیت له منځه ځي ځکه حضرت سهل بن ساعدي رضي الله تعالی عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي وائي چې ما رسول الله صلی الله علیه وسلم ولیدی چې په منبر ناست وو په هغه ورځ چې منبر جوړ شوی وو بیا وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم تکبیر وواېه بیا ئې رکوع

---

[1] محمد ابن علي شوکاني – نیل الاوطار دریم توك – ۳۳۷ مخ – دارالجیل بیروت دچاپ کال ۱۹۷۳.

وکړه او بیا وروسته شاته راغی او سجده ئې په اصل منبر وکړه بیا راوګرځېدی کوم وخت کښې چې د لمانځه څخه خلاص شو خلکو ته مخامخ شو ورته وئې ویل [ایهالناس انما ضعت هٰذالتاتموا بي و لتعلموا صلوتي](1)

<u>ژباړه:</u> ای خلکو دا ډول کړنه چې ما ستاسي په مخ کښې وکړه چې تاسي خپل لمونځونه پوره کړی او د خپل لمانځه تعلیم وکړی –یاد شوی حدیث ددې لپاره دلیل دی چې که چېرې د کوم غرض په خاطر امام د قوم په نسبت لوړ وي بیا لمونځ نه مکروه کېږي.

اما د مقتدیانو لوړوالی په نسبت د امام سره جائز دی او کراهیت نلري خو لیکن امام شوکاني (رح) لیکي چې که چېرې د امام لوړوالی د مقتدي په نسبت ډېر زیات وي مثلاً لکه ۳۰۰ متر لوړوالی پداسي حال کي چې مقتدي د امام په حال نه خبرېږي دا اقتداء د ټولو علماؤ په اتفاق نه صحیح کېږي بلکي د مسجد یا غیر د مسجد کوم توپیر ندی ښودل خو که د یاد شوي اندازې څخه کم وي بیا جواز لري او لمونځ ئې صحیح کېږي. تر څو چې په ممانعت سره کوم دلیل نوي پیدا سوی. همدارنګه پدې اړوند دوکتور وهبه زحیلي په خپل کتاب فقه اسلامي وادلته کښې لیکي چې د مقتدیانو په نسبت د امام لوړوالی په څلورو مذهبونو کښې جواز لري خو لږ مکروهوالی پکښې شته که چېرې لږ غوندي تفاوت یا ارتفاع ولري نود امام مالك او احمد بن حنبل صاحب له نظره مکروه والی لري. د امام شافعي رحمة الله علیه نظر دادی که چېرې د ضرورت حالت وي او یا خوئې د تعلیم

---

(1) محمد ابن علي شوکاني – نیل الاوطار دریم ټوك – ۳۳۷ مخ – دارالجیل بیروت دچاپ کال ۱۹۷۳.

قصد وي بيا کوم مشکل پکښې نشته لکه څرنګه چې شيخ سيد سابق (رح) هم يادونه کړې خو يو شمېر علماء د امام لوړوالی بالکل ممنوع ګڼي.

اما د اختلاف سبب د ياد شويو علماؤ تر منځ دوه معارض حديثونه دي چې سهل بن سعد (رض) د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه روايت کړي فرمائي چې: رسول الله صلى الله عليه وسلم به د خلکو امامت کاوه او هغه به په منبر ناست وو کوم وخت چې به ئې د سجدې کولو اراده وکړه د منبر څخه به کښته شو او سجده به ئې وکړه.

دوهم حديث دادی چې ابو داؤد روايت کړی [ان حذيفة أم الناس علی دکان فاخذ ابن مسعود بقميصه فجذبه فلمافرغ من صلوته (قال الم تعلم انهم کانوا ينهون عن ذلك)] [1].

ياد شوی حديث ابو داؤد د همام څخه روايت کړی فرمائي: چې حذيفه رضي الله تعالی عنه د خلکو امامت کاوه پداسي خال کي چي نوموړي په لوړ ځاي ولاړ وو – او ابن مسعود رضي الله تعالی عنه د قميص څخه ونيوی او لاندي يې کش کړ هر کله چي د لمانځه څخه فارغ شو ورته وئې ويل چې آيا ته نه ئې خبر چي دوی له دغه ډول عمل څخه منع شوي دي د اختلاف سبب دنوموړو علماؤ ترمنځ ياد شوي حديثونه دي. چي ځيني علماء په لومړي حديث عمل کوي او ځيني نور ئې په دوهم حديث عمل کوي [2].

---

[1] سليمان ابن شعيب ابي داؤد سيستاني – ابي داؤد – لومړی توك – ۱۸۸مخ – اکرميه پېښور – ب – ت.
[2] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم توك – ۲۰۶ مخ – حقانيه پېښور – ب – ت.

ځرنګه چي مومخکي هم ورته اشاره وکړه چي په امام پسي د مقتدي اقتداء کول پداسي حال کښې چي ددوي تر منځ (حائل) يعني پټونکی شي وي چي پدې اړوند شيخ سيد سابق په خپل کتاب فقه السنة کښې ليکي چي په امام پسي د مقتدي اقتداء کول پداسي حال کښې چي ددوي دواړو تر منځ(حائل) يعني پټونکی شي موجود وي جواز لري او اقتداء صحت پيدا کوي خو پدې شرط چي د امام په حرکاتو، قرائت او تکبير اوربدلو مقتدي پوه شي – که چېري په امام پسي اقتداء وکړي او ددوي دواړو تر منځ (نهر) جاري واله وي نو د مقتدي لمونځ صحيح دی او جواز لري همدارنګه ابو مجازا (رح) وايي چي پداسي صورت کي چي يو مقتدی په امام پسي اقتداء وکړي او دوي دواړو تر منځ لويه لاره او يا دېوال وي د نوموړي مقتدي اقتداءصحيح ده ليکن پدې شرط سره چي تکبير تحريمه واوري([1]).

همدارنګه پدې هکله شېخ طاهر بن احمد په خپل کتاب خلاصة الفتوٰی کي ليکي چي (حائط) ديوال مانع د اقتداء څخه نه کېږي نوموړی زياتوي چي د اسلامي فقهي علماء پدې نظردي چي امام محمد صاحب کوم ديوال ياد کړي هغه داسي دېوال دی چي وړوکی او لنډ وي. که دېوال لوړ وي بيا هم اقتداء د مقتدي نه صحيح کېږي ځکه چي داسي ديوال په حائل سره حسابېږي خو که چېري دغه دېوال لوړ وي لکن د مسجد د طرف څخه ورته لاره وي يعني دروازه ولري کله چي مقتدي وغواړي چي امام ته ځان ورورسوي تر څو د امام افعال ووينې او يائې قرائت واوري او دا ياد شوي صورتونه په مقتدي مشتبهه نشي نو د ټولو علماؤ په

[1] شيخ سيد سابق – فقه السنة – لومړی ټوك – ۲۰۳مخ - دار الفكر – د چاپ كال ۱۴۰۳ څلورم چاپ.

اتفاق سره د مقتدي اقتداء پدې ټولو صورتونو کښې په امام پسې صحیح کېږي – خو که چېري دروازه چې د مسجد بام (چت) ته وتلی ده تړلی وي او امکان ئې د وصول امام ته نوي نو شمس الائمة الحلواني (رح) وايي چې بيا هم پدې صورت کي د مقتدي لمونځ کېږي[1].

[1] شيخ محمد طاهر – خلاصة الفتوٰی – لومړی ټوك – ۱۵۰مخ – حبيبيه پېښور – ب – ت.

د تکبیر تحریمې وخت د امام لپاره

څرنګه چې جماعت تیارېږي او امام محراب ته ورانډې کېږي او یو تعداد خلک د جماعت لپاره حاضر سوي وي او قامت ویل کېږي نو امام باید تکبیر تحریمه ووایي. داچې د اقامت ویلو په منځ کښې او یا خوئې د قامت د خلاصیدو سره سم تکبیر تحریمه ووائې.

پدې هکله جمهور علماء وائي چې امام باید هغه وخت تکبیر تحریمه ووائي چې اقامت خلاص شي او صفونه ټول سره برابر شي وروسته دي تکبیر تحریمه ووائي. خو احناف علماء وائي چې تکبیر تحریمه باید د قامت ویلو په منځ کښې ئې ووایي لیکن غوره او بهتره خبره دا ده چې په هغه وخت کښې چې قد قامت الصلوة کلیمه وویل شي نو امام باید تکبیر تحریمه ووایي.([1])

د نظرونو توپیر د جمهور او احنافو علماؤ تر منځ د حدیثونو ظاهري تعارض دي چې حضرت انس او بلال رضی الله تعالی عنهما ئې روایت کړی کوم چې د حضرت انس رضی الله تعالی عنه حدیث دی چې فرمائي: رسول الله صلی الله علیه وسلم زموږ په منځ کي راوګرځیده مخکښې لدې څخه چې تکبیر تحریمه

[1] مؤلف وهبه زحیلي – کتاب: فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۲۰۴مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.

روايـي وئـې فرمايـل [آقيمـوا صـفوفكم و تراصـوا فـاني اراكـم مـن وراء ظهري].([1])

ژباړه: (تاسي ودرېږئ او برابر کړئ صفونه ستاسي په تحقيق سره زه وينم تاسي زما د شا څخه وروسته) – ظاهراً د حديث څخه معلومېږي چي ذکر شوي نصيحت د قامت ويلو څخه وروسته شوی لکه څرنګه چي د حضرت عمر رضي الله تعالى عنه څخه هم يدي هکله نقل راغلی دی چي حضرت عمر رضى الله تعالى عنه به هغه وخت چي قامت به وويل شو او صفونه به برابر شول بيا به ئې ورته تکبير ووايه.

او لکه چي د حضرت بلال رضى الله عنه حديث دی چي مضمون ئې داسي راځي چي حضرت بلال رضى الله تعالى عنه به اقامت په رسول الله صلى الله عليه وسلم پسي د وروسته وايه او بلال رضى الله تعالى عنه به ورته وويل چي وړاندي والی مکوه زما په امين سره يعني رسول الله صلى الله به دومره اندازه قران کريم لوستلی وو چي تقريباً امين ته به رسيدلی وو او بلال رضى الله تعالى عنه به اقامت ويل لا نه وه خلاص کړي. د حضرت بلال رضى الله تعالى عنه حديث پدې دلالت کوي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم به تکبير تحريمه وايه او بلال (رض) به اقامت ويل لا نه وو خلاص کړی. په همدې توګه د

[1] محمد بن اسماعيل البخاري صحيح البخاري – لمړی ټوك – ۱۰۰مخ – قديمي کتابخانه – د چاپ کال ۱۹۳۸م.

جمهورو علماؤ د مذهب معمول هم دا حدیث دی، ددوي نظر هم دادی چې اقامت ویل چې خلاص شي باید امام تکبیر تحریمه ووائي.

امام ته د فتحي ورکول

دا موضوع کېدای شي په (کتاب مبطلات الصلوة) کښې ښه روښانه سوي وي او اصلي د بحث کولو ځاي ئې هم د لمانځه باطلوونکي څیزونه دي، نو باید په هغه ځای کښې بحث ورباندي سوی وي لیکن بیاهم څرنګه چي یاد شوې موضوع تر امام پوري تړلې ده او فتح ورکول امام ته ضرور دي نو بناء په همدې اساس پدې ځای کښې موږ دا موضوع مطلب وګرځوله.

فتح ورکول امام ته صحیح دي او څلورو مذهبونو پرې اتفاق کړی بلکي نور ټولو فقهاء هم امام ته د فتحي ورکول صحیح ګڼي په هغه وخت کښې چي فتحي ورکولو ته ضرورت پیداشي چي د صحت روایت ئې د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه څخه راغلی – بلکي یو تعداد نور علماء دي چي هغوي ئې صحیح نه ګڼي چي دا نقل د حضرت علي رضي الله تعالی عنه څخه راغلی، نو د اختلاف اساسي او عمده نقطه داده چي د علماؤ اختلاف د روایاتو د اختلاف په اساس دی. لکه څرنګه چي روایت سوی([1]): [صلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فترك آية فقال له رجل، يا رسول الله ايت كذا وكذا، قال: فهلا ذكر يتنها؟]([2]).

ژباړه: لکه څرنګه چي روایت سوی چي رسول الله (صلی الله تعالی علیه وسلم) په خلکو لمونځ اداء کاوه بیا ئې یو آیت پرېښوده او یوه سړي ورته

[1] وهبه زحیلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوك – ۲۰۵ مخ – حقانیه پېښور – ب – ت.
[2] محمد ابن علي شوکاني – نیل الاوطار دریم ټوك –۳۷۲ مخ – دارالجیل بیروت دچاپ کال ۱۹۷۳.

وويل چي فلاني او فلاني آيت دي پرېښوده – رسول الله (صلى الله عليه وسلم) په جواب کي ورته وويل چي ولي دي نه راپه ياد اوه؟ چي صحيح مي لوستلى واى. کنايه د فتحي ورکولو ښخه ده يعني ولى دي فتحه نه راکوله – همدارنگه بل حديث د رسول الله صلى الله عليه وسلم ښخه نقل سوى [و روي عنه صلى الله عليه وسلم قال: [يا علي لاتفتح على الامام في صلوٰة][(1)].

ددې حديث د رسول الله صلى الله عليه وسلم ښخه نقل شوى دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائي: اې علي رضى الله تعالى عنه! ته امام ته فتح مه ورکوه په لمانځه کښې نو ددې حديث د مفوم ښخه دا معلومېږي چي فتح ورکول امام ته په لمانځه کي نه صحيح کېږي. لکن بيا هم صحيح ده په روايت او عمل دوارو کښې هغه دا چي فتح ورکول امام ته د لمانځه په داخل کښې صحيح دي او جواز لري.([2])

---

[1] محمد ابن علي شوکاني – نيل الاوطار دريم ټوک – ۳۷۳ مخ – دارالجيل بيروت دچاپ کال ۱۹۷۳.
[2] وهبه زحيلي – فقه اسلامي وادلته – دوهم ټوک – ۲۰۵ مخ – حقانيه پېښور – ب – ت.

خاتمه

څرنګه چې دا موضوع پای ته ورسیده پدې کښې د وضعي او حالاتو سره مطابق په زړه پورې مطلبونه ذکر شویدي. د مثال په توګه اول فصل د لمانځه په رابطه لیکل شوي چې په همدې ذکر شوي فصل کښې په زړه پورې مطلبونه دي مثلاً لکه د لمانځه اهمیت او ثبوت په اسلام کښې او همدارنګه د لمانځه لغوي او اصطلاحي معناوي، همدارنګه د لمانځه د پرېښودونکي په اړوند احکام بیان شوي او همدارنګه دوهم فصل د امامت صغرٰی (وړوکي امامت) لغوي او اصطلاحي معنٰی او هغه اشخاص چې امامت کول ئې مکروه دي، هغه شیان چې امامت فاسدوي بلکې یو تعداد نور هغه احکام پکښې بیان شوي چې هغه خاص په امامت پورې مربوط دي خو بعضې نور مسائل چې هغه ددې موضوع متعلق ګڼل کېږي په پوره توګه پکښې بیان شوي.

همدارنګه مو پدې هکله د مستندو فقهي کتابونو څخه مثلاً لکه فقه اسلامي و ادلته – فقه السنة – الدر المختار – او داسې نورو بلکې د حدیثو د کتابونو او د نورو موضوعاتو متعلق د کتابونو څخه استفاده کړې.

خو بیا هم د یادوني وړ خبره داده چې که چېرې په دې رساله کښې په بعضې ځایونو کښې سهوي صورت نیولی وي او یا خطاء شوې وي، بلکې زه په خپله سهو او خطاء نه وم پوه شوی نو اول د خدای (جل جلاله) څخه د مغفرت غوښتنه کوم بیا د هغه

وروڼو علماؤ او طالبانو څخه چې دا کتاب مطالعه کوي بخښنه غواړم او هیله لرم چې په ورورۍ او مینه ئې د بل ځل لپاره راته په ګوته کړي.

خدای (ج) ته امید لرم چې دغه اندازه زیار او زحمت ایستل زموږ اول د خدای (ج) د رضاء سبب وګرځي او بیا د هغه شمیر خلکو چې ددې کتاب مطالعې ته اړ شوي وي. او غواړم چې یوڅه اندازه معلومات ترې ترلاسه کړي. هغوي ته او د ټولې اسلامي نړۍ د علم او پوهنې علاقه لرونکیو خلکو ته سبب د خدمت ګرځیدلی وي. بلکې د یادونې وړ خبره داده چې څرنګه ما غوښتل چې دا کتاب باید زه په زیاته اندازه (محتوی) او مطلبونو کنبې راټول کړم خو لکه څرنګه چې مشکلات زیات وو او مراجع په هغه ډول چې لازمي وي نه پیدا کیږي نو په همدې اندازه ما اکتفاء وکړه. هیله لرم چې خدای (ج) زموږ زیار او زحمت قبول کړي او د اسلامي ټولنې لپاره مو یو خدمت کـــــــــړی وي.

والســـــلام

وما ذالک علی الله بعزیز

قاضی محمد حاکم (شریعتي)

مأخذونه

1) قرآن کريم.
2) صحيح البخاري.
3) صحيح المسلم.
4) سنن ابي داؤد.
5) ابن ماجه.
6) نيل الاوطار.
7) سبل الاسلام.
8) فقه اسلامي و ادلته.
9) فقه السنة.
10) الدر المختار.
11) خلاصة الفتوٰی.
12) فتٰوٰي قاضيخان.
13) نورالايضاح.
14) فضائل الاعمال.
15) تفسير حرمين شرفين.
16) المنجد في اللغة.